

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HIS K01

Examinator: Eva Helen Ulvros

Handledare: Martin Ericsson

Tid och plats: 2013-05-02, kl. 10.15, sal 4

Ett särskilt funktionshinder?

– en analys av identitet, relationer och gränsdragningar i Malmö Dövas Förening

”Svenske” 1954-1970

Magnus Nordin

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Syfte och frågeställningar.....	4
Källmaterial och avgränsningar.....	4
Forskningsläge.....	6
Metod och källkritik.....	10
Teoretiskt ramverk.....	12
<i>Två forskningsfält i ett vägsäl (deaf studies och disability studies)</i>	12
<i>The ideology of ability</i>	13
<i>Ableism och Audism</i>	14
<i>Subkultur och kontrakultur</i>	15
Historisk Bakgrund.....	16
<i>Döva lokalföreningar, bildandet av ett riksförbund, och det politiska klimatet</i>	16
Malmö Dövas Förening ”Svenske” 1954-1970.....	18
Inom den egna gruppen	18
<i>En familjelig tillvaro</i>	18
<i>Beteenden och värderingar</i>	19
<i>Vem fick företräda gruppen?</i>	21
Ett särskilt funktionshinder?	22
<i>Gränsdragningar gentemot andra funktionshindrade grupper</i>	22
<i>En ny(anserad) inställning</i>	26
Den hörande normen	28
<i>Dövas relation till hörande</i>	28
<i>Gränsdragningar gentemot hörande inifrån föreningen</i>	32
Sammanfattande diskussion.....	37
Käll- och litteraturförteckning.....	40

Inledning

För min B-uppsats genomfördes teckenspråkiga intervjuer med tidigare elever på Östervångsskolan i Lund, angående deras skolgång beträffande åren 1965-1974. Vad som framkom i dessa samtal blev omtumlande för mig. De så kallade talpedagogerna försökte få dem att tala, att teckna på teckenspråk sågs som någonting fult, och barnen blev därtill kategoriserade utefter olika nivåer, A B C, delvis baserat på hur ”duktiga” de var på att höra. Bilden som målades upp var nedslående, men också chockerande. Detta trots att min förståelse torde varit djupare än den hos gemene man, då jag har en döv familjemedlem som berättat om sina erfarenheter av att vara döv i Sverige.

Mina personliga erfarenheter berättar om att okunskapen kring döva och deras kamp för tillvaron i Sverige är utbredd. De mer grundläggande kunskaperna, som att det fram till 1970-talet var lagstiftat om att döva skulle lära sig att tala i skolundervisningen, och att det dröjde till 1981 innan teckenspråket erkändes som ett eget språk i Sverige,¹ är måhända närvarande i det allmänna medvetandet, men där tar det vanligtvis stopp enligt mina erfarenheter av diskussioner med både döva och hörande i frågan.

Ser man till den svenska forskning som gjorts på ämnet, står omfånget av den i paritet med denna bild. Doktorsavhandlingarna på området är få till antalet, och har prägel av att presentera god men översiktlig kunskap och därtill röra sig genom omfattande tidsperioder om upp till flera hundra år. Detta är visserligen förstaeligt, då fundament är nödvändiga för att skapa möjligheter till vidare påbyggnad. Med detta i åtanke, märkte jag emellertid ett behov som talar om kompletterande och djuplodande forskning, som kan bidra till skapandet av nya frågor och undersökningsområden.

Möjligheten att vara bidragande till en sådan utveckling mot utökad kunskap om Sveriges döva och deras historia identifierades följaktligen, och jag bestämde mig för att omfamna den. När forskningsläget överblickades fastnade intresset vid Päivi Fredängs gedigna avhandling ”Teckenspråkiga döva: identitetsförändringar i det svenska dövsamhället”, varvid frågor om identitet och dövsamhällets positionering i förhållande till hörande och andra funktionshindrade behandlades med ett huvudfokus på riksnivå.² Därvid tilltog intresset av att utreda liknande frågor, dock med ett huvudfokus på lokalnivå. Jag ville utreda hur döva såg på sig själva och andra genom att styra fokus mot en enskild dövförening. Förestående kandidatuppsats kom således inte att handla om dövas skolgång och elevers personliga erfarenheter av densamma, utan om en kvalitativ undersökning av innehåll i mötesprotokoll från en dövförening i Malmö, ”Svenske”, under åren 1954-1970.

1 Eriksson, Per, *Dövas historia*, SIH Läromedel, Örebro, 1999, s. 139.

2 Fredäng, Päivi, *Teckenspråkiga döva: identitetsförändringar i det svenska dövsamhället*, Gondolin, Diss. Uppsala: Univ., 2003, Stehag, 2003.

Syfte och frågeställningar

Syftet bestämdes till att besvara frågor om den döva gruppens identitet, relationer till andra, och gränsdragningar. Med ”andra” förstods dels hörande och dels andra funktionshindrade grupper. Konstruktioner av gemenskap var därtill av centralt intresse. Frågeställningarna formulerades sålunda:

- Hur såg dövas identitet och självsyn ut, vilka gränser drog man inom gruppen, och hur konstruerades gemenskap?
- Hur såg dövas relation till andra funktionshindrade grupper ut, vilka gränser drogs gentemot dessa inom och utom föreningen?
- Hur såg dövas relation till det hörande samhället ut, vilka gränser drogs gentemot hörande inom och utom föreningen?

Dessa frågor ville jag sedermera besvara genom att analysera innehållet i protokollanteckningar från Malmö Dövas Förening ”Svenske”.

Källmaterial och avgränsningar

Källmaterialet bestod huvudsakligen av protokollanteckningar från denna förening, under åren 1954-1970, vilka var samlade i en protokollbok, lokaliserad i Malmö Stadsarkiv. Föreningen var en av de första handikappföreningarna i staden, och ursprunget till att den bildades var att danska influenser bl.a. gjorde en grupp döva i Malmö ”socialt och kulturellt medvetna”, ville de ta plats i samhället ansågs sammanslutningar i organisationer vara förutsättningen. Namnet ”Svenske” syftar således till kontakterna med de döva i Danmark.³ Från ”Svenske” har en del specialföreningar bildats genom åren, som exempelvis ”Malmö Dövas kvinnoförening”, Idrottsklubben ”IK Scania”, ”Schackklubben 15”, ”Bridgeklubben 49” och ”Malmö Dövas pensionärsförening”. Den senare underföreningen har utgjort källmaterial till liten del, då en företeelse i huvudföreningens protokoll relaterade till denna förening, och därför ledde mig till att vilja utreda saken vidare.

Vid läsning av protokollen stöttes inte sällan på felstavningar, felsyftningar och stundtals även svårbegripliga meningar. Detta kan förstås mot att dåtidens dövas skrivförmåga inte var stor. Fredäng menar att föreningarna av denna orsak ofta hade problem med att tillsätta

³ Malmö Stadsarkiv (MSA), Malmö Dövas förening ”Svenske”, Minnesskrift: ”Malmö Dövas Förening Svenske 1907-1982”

sekreterarposten.⁴ De gånger citat skrivits ut i analysen har de, av mig, värderats som lättfattliga och därmed har även ett urval gjorts varvid svårbegripliga protokollanteckningar sällats bort. Citaten har vidare skrivits ut ordagrant och innehåller följaktligen stundtals felstavningar.

Föreningens arkivbestånd består av tjugosju hyllmeter, och tidsomfånget spänner mellan 1907-2000. Därtill är det oförtecknat. Jag tilläts emellertid att träda in i arkivet och på egen hand plocka ut de material som föreföll intressanta. Väl där fann jag alltså denna protokollbok där protokollanteckningar från främst föreningens styrelsesammanträden är samlade, varvid protokollens innehåll således mestadels utgörs av föreningsstyrelsens diskussioner. Protokollboken ska, enligt dess bokrygg, omfatta tiden 1956-1978. Emellertid upptäckte jag att boken i själva verket innefattade protokoll från 1954-1978. Där tog jag följaktligen min utgångspunkt. Att slutpunkten bestämdes till 1970 var dels en fråga om omfattning, protokollboken innehöll mycket intressant material, men vid en första bearbetning konstaterades att den tid det tog att gå igenom sexton år, motsvarade den tid som var rimligt för uppsatsens omfång.

Den främsta anledningen till tidsavgränsningen, även med hänvisning till undersökningsperiodens val av startdatum, var emellertid det faktum att tidsperioden präglas av många samhällsförändringar för den döva gruppen. En förutsättning för detta var att det svenska samhällets attityd mot funktionshindrade ändrades till att, under 1960-talet, bli mer välvilligt inställd, vilket ledde till bättre kontakter mellan Sveriges Dövas Riksförbund och staten.⁵ Anita Pärsson bekräftar detta då hon konstaterar att ”det allmänna handikappmedvetandet” ökade från 1950-talet och framåt, vilket gjorde att exempelvis skolreformer för döva kunde genomföras lättare samt att funktionshindrades villkor i samhället förbättrades.⁶ Genom att ta utgångspunkt i mitten av 1950-talet, och bestämma slutdatum till 1970, gjordes således uppskattningen att föreningsprotokollen, mot bakgrund av dessa samhällsförändringar för döva och funktionshindrade, kunde erbjuda värdefull information i förhållande till mina frågeställningar om identitet, relationer och gränsdragningar, samt potentiella förändringar över tid.

Att arkivbeståndet är oförtecknat gör att källhänvisningarna till detsamma i denna uppsats blir mindre specificerade än vad som hade varit önskvärt. Å andra sidan är mitt primära källmaterial samlat i en protokollbok, varför det inte bör vara svårt att finna densamma vid ett eventuellt besök på arkivet. Vidare utgör denna protokollbok en ytterst liten del av det tjugosju hyllmeter omfattande arkivbeståndet. Problematiken kring ett oorganiserat bestånd resulterade därmed ytterligare i, med

4 Fredäng, 2003, s. 184.

5 Eriksson, 1999, s. 139.

6 Pärsson, Anita, *Dövas utbildning i Sverige 1889-1971: en skola för ett språk och ett praktiskt yrke*, Historiska institutionen, Univ., Diss. Göteborg: Univ., Göteborg, 1997, s 122-123.

hänsyn till uppsatsens omfång, att källmaterialet inte kunde kompletteras med exempelvis inkomna skrivelser, verksamhetsbeskrivningar, årsredogörelser, medlemsantal och medlemsavgifter. De två senare problemen sökte jag lösa genom att e-posta föreningens kansliavdelning vid två tillfällen med förfrågningar kring detta, dock utan resultat.

Forskningsläge

Anita Pärsson utreder i sin avhandling ”Dövas Utbildning i Sverige 1889-1971” bl.a. dövas utbildnings utveckling, och hur denna utveckling samspelade med sociala förändringar för döva. Fram till 1950 delades barnen på ”dövstumskolorna” (som de omnämndes vid denna tid) in i A-, B-, och C-grupper efter nivå av hörsel och begåvning. Efter 1950-talet levde emellertid denna uppdelning kvar inofficiellt. Kring 1960 började vuxna döva och föräldrar till döva barn reagera mot den orala metoden, d.v.s. att eleverna skulle lära sig att tala och avläsa på läppar, och det visade sig även senare under 1960-talet att den inte fungerat ändamålsenligt - de hade inte lärt sig att tala och/eller avläsa så bra som man hade velat. Utvecklingen kom på 1960-talet att gå mot teckenspråkig undervisning. En effekt av att dövutbildningen bedrevs genom talad svenska har påverkat döva så till vida att de inte kunde tillgodogöra sig kunskap på samma sätt som hörande. Detta fick även effekter av att döva blivit betraktade som mindre begåvade och avvikande, då deras inlärnin g försvårats och därmed gjort att de inte fullt ut haft möjlighet att förstå det talade språkets innebörd.⁷

Pärsson belyser även en utveckling gällande dövas utbildning där syftet var att närma sig den hörande skolan i innehåll och kunskapsmål, men hon märker även en ”tidsmässig eftersläpning” som innebar att reformer i den hörande skolan inte följdes av liknande reformer för dövskolan direkt, utan med fördröjning. Denna eftersläpning var betydande fram till mitten av 1960-talet då en läroplan för dövas grundskola blev till. Utvecklingen mot en harmonisering med den hörande skolan, och således ett framåtskridande mot dövas lika möjligheter mot en utveckling som inte var yrkesspecifik, måste dock förstås mot bakgrund av att döva elever missade stora delar av utbildningen då de samtidigt skulle lära sig att tala framförallt. Detta ledde i förlängningen alltså till att de fick svårt att tillgodogöra sig de ämnen de studerade, då de var begränsade av sitt språkliga handikapp. Önskemål från döva och hörselskadade elever kring att undervisningen skulle ske på teckenspråk var resta, men undervisningsspråket var talad svenska fram till slutet på 1960-talet.⁸

⁷ Pärsson, 1997, s. 72-75.

⁸ Pärsson, 1997, s. 251-253.

Pärssons beskrivning av Sveriges dövas skolutveckling under 1900-talet kommer visa sig värdefull i analysen av dövas relationer till hörande, och hur dessa skapar identitet. Det är nämligen inte orimligt att anta att de effekter och vidareeffekter som härvid redogjorts för kan ha bidragit till hur föreningsstyrelsen agerade, då dess ledamöter med stor säkerhet varit en del av denna utveckling, både i funktionen av elever, men även som vuxna betraktare varvid de således befann sig inom en kontext där döva sågs på som mindre begåvade.

I Kjell Lundströms avhandling ”Kampen för ett språk: dövas två språk och tvåspråkighet i skolutervisningen i Sverige 1809-1990” diskuteras bl.a. hur de döva genom Sveriges Dövas Riksförbund förenades i ett ideologiskt motstånd mot ”den patriarkaliska styrningmentaliteten”. Trots att kontakter togs med, och hjälp efterfrågades, från det hörande samhället, ställde man krav på att själva få bestämmanderätt över sin förening, varvid hörande medlemmar uppmanades att avgå mot slutet av 1940-talet. 1965 reagerade riksföreningen vidare på den orala metoden med talad svenska i skolutervisningen, och Lundström påstår slutligen mot bakgrund av att de hörande ”maktens män” inte beaktade riksförbundets synpunkter, att riksförbundet gick från en förening för döva till att bli en ”dövpolitisk påtryckargrupp”.⁹ Denna aspekt som Lundström lyfter fram, hur riksförbundet agerade och såg på den hörande makten, har ur analysynpunkt värderats som intressant att relatera till en utveckling på lokalnivå, d.v.s. genom att ställa frågan om denna tydliga politisering av riksförbundet även gör avtryck i Malmöföreningen, vilket således även kan erbjuda värdefulla svar mina frågeställningar om identitet och gränsdragningar.

Eva Österberg identifierar tysta rum genom historien i boken ”tystnader och tider”. Därvid berörs dövas villkor under 1800- och 1900-talen. De som inte kunde höra eller kommunicera på vanligt sätt ”tvingades strida emot samhällets kategoriseringar och hävda sin rätt att själva benämna sitt handikapp.” Österberg menar att detta aktualiserades under dessa årtionden.¹⁰ Under rubriken ”de dövstummas offentliga röst” diskuterar Österberg vidare hur de dövstummas organiserande under 1800-talet utvecklades till att under 1900-talet börja producera tidningar riktade till den egna gruppen. Innehållet i de tidningar som diskuteras handlar om de dövstummas önskan att poängtera sin grupp som välfungerande, läskunniga och förståndiga, med solskenshistorier om dövstumma som lyckats till följd. Detta gjorde, enligt Österberg, att strategin handlade om att skapa goda livsförväntningar och samhörighetskänslor, och följaktligen inte kritisera myndigheter eller framhäva gruppens reella svårigheter.¹¹ Österbergs redogörelser kommer i analysen fungera i en

9 Lundström, Kjell, *Kampen för ett språk: dövas två språk och tvåspråkighet i skolutervisningen i Sverige 1809-1990*, HLS förlag, Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005, Stockholm, 2005, s. 196-198.

10 Österberg, Eva, *Tystnader och tider: samtal med historien*, TPB, Johanneshov, 2011, s. 235.

11 Österberg, 2011, s. 252-255.

jämförande ansats. På samma vis som Lundström kan användas för att finna nycklar till aspekter av politisering och nya identitetsanspråk, kan Österbergs beskrivning av det tidiga dövsamhällets organisering och dess strategier komplettera analysen i avseende på undersökningens inledande tidsperiod.

Birgitta Höglund analyserar representantskap, d.v.s. företräddandet av en grupp och dess talan, genom döva och hörselskadades föreningstidskrifter i en forskningsrapport från 1993. Huvudsakligen undersöks Sveriges Dövas Riksförbunds föreningstidskrift, och Höglund intresserar sig därvidlag för tidskrifternas uppförandekoder (normer och värderingar), vilket då syftas ta reda på hur den döve är och förväntats vara. Representanterna delar hon, med Goffmans hjälp, in i ”de egna” och ”de visa”, varvid de förras tillhörighet kommer av delandet av gruppens stigma, och de senare genom att stå utanför. En slutsats är att de visa dominerat i funktionen av representanter i dövföreningen fram till slutet av 1940-talet då de egna ”tog över”. Detta härleds till den konflikt som Lundström också noterat i föreningen (jfr Lundström, föregående sida, och de hörande medlemmarna som tvingades avgå). Vidare menar Höglund att de visa i sitt representantskap intog ett uppifrånperspektiv varvid de döva skulle ”tas om hand”, kontrasterande mot de egna vars budskap kom att handla om att stå för sin dövhet, i vad Höglund kallar en identitetspolitik. En sista relevant slutsats handlar om kontroll. Höglund menar att de hörande mellanhänder som de döva behövde och använde i sin kontakt med omvärlden, innebar ett risktagande så till vida att de döva riskerade förlora kontrollen över sin egen förening. Därvid ansågs det viktigt att kunna hantera de visa.¹²

Just denna kontrollaspekt förefaller viktig i analysen av Malmöföreningens relationer och gränsdragningar gentemot hörande. Att de döva historiskt sett har haft ett behov av hörande mellanhänder kommer visa sig framträdande på flera ställen i föreliggande text, men för att kunna analysera denna relation, och sätta den i en svensk kontext, kommer Höglunds resultat visa sig värdefullt.

Päivi Fredängs avhandling ”Teckenspråkiga döva, identitetsförändringar i det svenska dövsamhället” syftar primärt till att utreda positionsförflyttningar i det svenska dövsamhället från efterkrigstiden och framåt. Tre kulturella inriktningar identifieras därvid vilka hon benämner subkultur, kontrakultur och samkultur. Dessa kulturella perioder konstitueras av identifiering inom gruppen, gränsdragningar mot andra samt samhällspositionering, och existerade i viss mån överlappande, men i stort sålunda: Subkultur från efterkrigstiden fram till mitten av 1960-talet då

12 Höglund, Birgitta, *Från visa till egna: en sociologisk studie om döv- och hörselskadadeföreningarnas representantskap*, Department of Sociology, Lund University, Lund, 1993, s. 40-41.

kontrakturen tog vid, vilken övergick i samkulturen 1981, i och med det officiella erkännandet av teckenspråket i Sverige.¹³ De två första kulturerna, subkultur och kontrakultur, kommer i analysen att prövas mot Malmöföreningen till relativt stor del. Då Fredäng till har analyserat frågor om identitet och dövas positionering i samhället genom skapandet av dessa hypotetiska kulturer blir de högst relevanta för uppsatsens syfte, och kan i många fall bidra till nyansering och kontextualisering. Nedan följer en redogörelse för centrala delar av dessa två, för analysen relevanta, kulturer.

Ett centralt subkulturellt drag var betonandet av den audiologiska statusen som gränsdragning mellan hörande och döva. Därvid var ett livsvillkor för döva tystnad, en tystnad som innebar isolering och kontaktsvårigheter med omgivande (hörande) samhälle. Inom subkulturen försökte man på riksnivå framhäva dövheten som en särskiljande funktionsnedsättning som inte borde jämföras med andra funktionshinder där fysiska defekter var förutsättningen. Genom den subkulturella ambitionen att sträva efter jämlikhet med hörande, framhölls dövhet dessutom som ”teckenspråksberoende”, vilket enligt Fredäng gjorde att dövheten också kom att hanteras som ett ”psykologiskt och pedagogiskt problem”. Därvid kunde de dövas handikapp överskridas, döva kunde dessutom klara manuellt arbete och försörja sig, samt därmed bidra till samhället.¹⁴ Fredäng fastslår vidare att det förelåg en fundamental skillnad mellan riksorganisationen och de lokala föreningarna i dess funktion. Då riksorganisationens roll var att ”påverka dövas positionering i samhället” var föreningarnas uppdrag att ”föra medlemmarna med rekreation, och de oftast uppifrån dirigerade folkbildningsaktiviteterna”.¹⁵

Övergången från subkultur till kontrakultur menar Fredäng var ett skeende som var resultatet av en konflikt med samhället.¹⁶ Den rådande föreställningen under subkulturen var att de hörande var norm, samt en dithörande strävan att efterlikna och jämföra sig med denna norm. Under kontrakturen skedde det motsatta, d.v.s. den hörande normen som ideal ifrågasattes och det tidigare arbetet med att så långt som möjligt uppnå denna norm vändes till att ses på med stark motvilja. Under kontrakturen användes teckenspråket som verktyg i medvetna ansträngningar att omforma sin identitet. Skillnaden i synen på teckenspråket jämfört med subkulturen var alltså att det fick en identitetsskapande grund. Således lyftes teckenspråket fram som positivt i dess självbekräftande värde för döva samt dess betydelse för att bortdefiniera funktionshindret som ett ”språkhandikapp”. Kommunikationssättet skiljde sig, men man såg sig inte som språkligt

13 Fredäng, 2003.

14 Fredäng, 2003, s. 194-195.

15 Fredäng, 2003, s. 203.

16 Fredäng, 2003, s. 254.

handikappade.¹⁷

Det redovisade forskningsläget präglas av att förlägga sina respektive analyser till antingen dövas utbildning eller till att behandla frågor om de döva på riksnivå. Därvid har en forskningslucka identifierats, nämligen den som utreder frågor om den döva gruppens identitet, relationer och gränsdragningar, genom ett lokalt huvudfokus. Fredäng undersöker visserligen två dövföreningar i sitt resonerande kring de olika kulturerna, men då i en kompletterande funktion, och med en annan syn på källmaterialet, som inte anses ha utstått förvrängning, vilket emellertid är en diskussion som sparas till nästa avsnitt beträffande uppsatsens metod och källkritiska överväganden.

Metod och källkritik

Uppsatsens metodiska utformning kan beskrivas som kvalitativ. Därvid har textanalys varit tillvägagångssättet. Vid läsning av protokollen låg intresset i att finna de delar vars innebörd bestämdes viktiga för mina frågeställningar. Vidare krävde detta en fokuserad läsning av källmaterialet, då en potentiell förutsättning var att det sökta innehållet låg dolt. Således anammades metoden att läsa texterna aktivt genom att ställa frågor till dem, samt kontinuerligt reflektera kring huruvida frågorna kunde besvaras genom texten i sig, eller genom min egen förmåga. Det är emellertid av vikt att poängtera att texterna i sig inte utgjorde de resultat som sökte fångas in. Det är forskaren som, med hjälp av texterna, bestämmer vilken historia, vilka resultat, som analyseras och presenteras.¹⁸

Fredäng menar att hon, i sin undersökning av föreningsprotokoll från två dövföreningar, behandlat dem som kvarleva då de ”formulerar vad som hänt och är därför att betrakta som kvarleva”, och därmed inte ansågs ha utsatts för ”subjektiv förvrängning”.¹⁹ Detta resonemang tycks mig dock relativt föråldrat och därtill begränsat. Maria Ågren argumenterar för att historiker idag brukar källor som kvarlevor i mycket omfattande grad. Med detta menas emellertid att ”vi tänker oss [...] att källorna återspeglar samhällsfenomen av mer kollektiv art”. Vidare uttrycker källorna då mönster som förstås som anonyma och allmängiltiga.²⁰ Att betrakta begreppet kvarleva på detta utvidgade vis öppnar, enligt min förståelse, för bredare och djupare tolkningsmöjligheter än vad som är möjligt om man som Fredäng bedömer en kvarlevas funktion som enkom en objektiv

17 Fredäng, 2003, s. 207-208.

18 Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012, s. 10 & 215.

19 Fredäng, 2003, s. 192.

20 Ågren, Maria, ”Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning”: *Historisk Tidskrift* 2005:2, s. 258.

källa till information om ett skeende. Malmöföreningens protokoll erbjöd med andra ord inte enbart information om ”vad som verkligen hände”, utan dess innehåll behandlades som kvarleva i den meningen att det hade möjligheten att återspegla identiteter, självsyner, relationer, konstruktioner av gemenskap, och gränsdragningar.

Angående ytterligare källkritik utgjorde kriterierna äkthet och samtidighet inga större problem. Bägge bedömdes oproblematiska då innehållet vid behov kunde jämföras och därtill bekräftas med tidigare forskning och annan litteratur. Kriterierna oberoende och tendens förtjänar emellertid en något utförligare diskussion. Styrelseprotokollen var givetvis fulla av tendenser och de kan inte sägas vara oberoende. Angående tendens kan dock konstateras att det är just det jag varit ute efter; tendensen värderades som givande utifrån uppsatsens frågeställningar. Detta förklaras genom att jag som forskare inte varit intresserad av om exempelvis en diskussion kring utslutning av en medlem, är refererat sålunda att det förtäljer ”sanningen” om det inträffade, utan istället behandlat källmaterialet utifrån vad det kan berätta om mina frågeställningar. Beträffande beroende innehåller protokollen styrelsens version av det diskuterade, och präglas därmed av beroende. Problematik hade uppstått om intresset legat i att utreda medlemmarnas versioner, vilket inledningsvis i forskningsprocessen lämnades öppet för. Detta utgjorde emellertid sedermera inga nämnvärda problem, då det visade sig att källmaterialet inte i tillräckligt hög grad erbjöd ett sådant förfaringsätt.

Det var alltså styrelsens olika synsätt och versioner som kom att utgöra fokus för analysen, vilket vidare förutsätter en diskussion kring representativitet. Frågan om innehållet i protokollen är representativt för alla föreningsmedlemmar har emellertid redan besvarats, frågan blir istället om föreningen är representativ för alla Malmös döva. Svaret stavas nej även då; i forskningsprocessen undersöktes gränsdragningar inom och utom gruppen, varvid det framkom att föreningen inte samlade alla döva i området. Tvärtom behandlades en del döva individer som utomstående. Sammanfattningsvis har föreningsprotokollens avsändare bestämts till föreningens styrelse, problematiken kring tendenser och beroende har retts ut genom att konstatera att det är just denna styrelses olika synsätt och versioner som efterfrågats, vilket ytterligare resulterat i att representativiteten ej kan sägas omfatta alla föreningens medlemmar och/eller utomstående döva, då dessa inte utgjort primärt undersökningsfokus.

Teoretiskt ramverk

Två forskningsfält i ett vägsäl (deaf studies och disability studies)

Susan Burch & Alison Kafer samlar i ”Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives” fjorton essäer som berör förhållandet mellan deaf studies och disability studies. De diskuterar i introduktionen hur dessa båda expanderande fält erövrat teoretisk mark med nyskapande ramverk och frågeställningar. Som titeln antyder, är syftet med boken att diskutera relationen mellan de båda, en relation som de menar är relativt outredd; kopplingar såväl som klyftor har inte kartlagts på ett tillfredsställande sätt.²¹ Yerker Andersson menar i en närliggande diskussion, att den senare disciplinen erbjuder ett vitt spektrum av förståelse, men att fältet samtidigt inte lyckas ringa in de distinkta erfarenheter, specifika för döva, på ett fullt tillfredsställande vis. Emellertid understryker Andersson fördelen av två separata fält som ändå griper in i varandra, vilket exempelvis kan erbjuda jämförande ansatser till frågor som kan ge insikter om sådant som annars förblivit höljt i dunkel.²²

Brenda Jo Brueggemann konstaterar i essän ”The Tango” att forskningsfälten delar det faktum att de har många akademiska golv vilka de kan dansa på, men komplicerar samtidigt bilden varvid hon, i liknande metaforisk stil, förklarar disciplinernas respektive akademiska placering: ”Their academic houses are both only half complete”.²³ Många är alltså de akademiker som hävdar att de verkar inom någon av de båda disciplinerna, men trots detta föreligger ingen klar definition genom vilken de kan enas i sina respektive fält. Den klaraste definitionen av deaf studies, som mot bakgrund av detta ligger närmast till hands enligt min förståelse, är sålunda: forskning som innefattar frågor som berör döva, mer specifikt dövas historia, kultur, identitet, relationer, representationer, utbildning, teknologi m.m. Disability studies förefaller emellertid än mer svårdefinierat, då fältet innefattar fler variationer av funktionshinder. Disciplinen får därmed förenklande beskrivas som motsvarigheten deaf studies, men med den viktiga distinktionen att den därtill intresserar sig för ett mycket vidare spektrum av frågor, företeelser och funktionshinder, men med den gemensamma nämnaren att alla berör just funktionshinder på något vis.²⁴

Denna beskrivning av disability studies innefattar även dövhet, men som diskussionen visat har dövhet kommit att ägnas mindre intresse inom forskningsfältet, mycket på grund av

21 Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. xiii.

22 Andersson, Yerker & Burch, Susan, ”Deaf and Disability Studies: A Conversation with Yerker Andersson”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 198.

23 Brueggemann, Brenda Jo, ”The Tango: Or, What Deaf Studies and Disability Studies DO-DO”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 254.

24 Burch & Kafer, 2010.

funktionshindrets ”osynliga” art, i kombination med den döva gruppens egna anspråk på att bryta sig ut ur den vida kategorin som funktionshinder utgör.²⁵ Marianne Corker ägnar en hel bok åt den senare spänningen mellan fälten, då hon diskuterar den ständigt, och i båda fälten, närvarande frågan huruvida döva ska identifieras som funktionshindrade eller ej, varvid hennes ambition är att söka finna ett inkluderande ramverk för förståelsen av dövhet och funktionshinder, genom att använda tvärvetenskapliga metoder. Hon menar därvid att fragmenteringen som ägt rum i den döva gruppen, där olika konceptualiseringar kring dövhet och funktionshinder stått i konflikt, utgör ett motstånd mot kollektiv egenmakt varvid hon menar att behovet av att finna en gemensam diskurs är stort.²⁶

Mot bakgrund av att vilja verka för detta behov, ämnar jag använda begrepp hämtade ur bägge discipliner, och således söka skapa ett inkluderande teoretiskt ramverk. Därmed har analysen bestämts till att stötta sig mot teoretiska begrepp sprungna ur bägge fält, ömsom med utgångspunkt i ett av fälten och ömsom sammanfogade. Härvid följer en presentation av dessa begrepp, som alltså bildar mitt teoretiska ramverk. Inledningsvis diskuteras *The ideology of ability*, hämtat ur Tobin Siebers verk ”Disability Theory”.²⁷ Sedan presenteras *ableism* och *audism*, två begrepp som belyser diskriminering baserad på funktionshinder respektive nivå av hörsel.²⁸ Slutligen redogörs för centrala delar av Fredängs hypotes om olika kulturer i dövsamhället, då beträffande *subkulturen* och *kontrakulturen*.²⁹

The ideology of ability

Siebers menar att vi som människor omfamnar två uppsättningar av motsägelser kring vår status som mänskliga varelser. Den första handlar om vår syn på kroppen som objekt som inte spelar en roll i vilka vi är (vi är istället det vi tänker). Motsägelsen kommer så i vår envisa strävan att perfektionera densamma. Den andra motsägelsen bestäms till att handla om vår förståelse av vår mänskliga varelse ur ett tidsperspektiv. Mänskligt liv är fullt av fragilitet; sjukdomar, ålderdom, död m.m. Vi är svaga och dödliga, vi har ett slut. Motsägelsen består därvid i att vi ändå försöker konstruera en annorlunda framtid, religioner erbjuder löften om evigt liv och mänsklig kloning rättfärdigas genom att det förhindrar sjukdomar och åldrande, för att ta två exempel. Att vi omfamnar dessa motsägelser så lättvindigt och okritiskt, menar Siebers, avslöjar hur dessa

25 Burch & Kafer, 2010.

26 Corker, Mairian, *Deaf and disabled, or deafness disabled?: towards a human rights perspective*, Open University Press, Buckingham, 1998.

27 Siebers, Tobin, *Disability theory*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2008.

28 Burch & Kafer, 2010.

29 Fredäng, 2003.

tankegångar är grundade i ideologi. Vidare hävdas att ideologier, genom sin exkluderande natur, skapar sociala rum utanför den egna ramen vilka därmed skapar identiteter, perspektiv, historier och erfarenheter som står utanför ideologierna, och följaktligen kan erbjuda värdefull information om de ideologier som verkar omfatta oss. En av dessa ideologier benämner Siebers *The ideology of ability*, varvid den enkla definitionen av densamma är förkärleken till det funktionsfullkomliga.³⁰

Siebers styckar upp ideologin för att peka ut definitioner, stereotyper, funktioner av funktionsnedsättningar m.m. Därvid fungerar den utifrån premisser som exempelvis: att funktionsförmåga är den överlägsna indikatorn för värde vid bedömning av mänskliga tankar, mål och intentioner. Emedan icke-funktionshindrade har rätten att själva välja när de kan vara funktionsfullkomliga, måste funktionshindrade människor kontinuerligt försöka vara så funktionsfullkomliga som möjligt, och att överkomma en funktionsnedsättning är något som bör hyllas.³¹ Denna förståelse av ideologin öppnar för tolkningar som annars kunnat gå förlorade. Genom att placera relevanta undersökningsresultat i relation till denna tanke om en samhällsgenomsyrande ideologi, kommer frågor om dövas identitet och relation till det hörande samhället kunna identifieras på ett adekvat sätt, och därtill inordnas i en större kontext.

Ableism och Audism

Kristen Harmon konstaterar att oavsett om en döv individ är ensam och utan språk eller är såväl kulturellt som språkligt döv, kan denne passera som "able-bodied", icke-funktionshindrad, vid en enkel promenad genom stan. Det är först när någon som inte är hörande använder sin röst, eller när tecken används (vilket i och för sig inte behöver betyda att användaren är döv), som frågorna kring funktionsnedsättningen uppstår.³² Att döva utan svårigheter kan passera som icke-funktionshindrade, utgjorde vidare enligt Tavian Robinson grunden till att döva ledare under 1900-talets första årtionden, begränsades i sin förmåga att kunna ta hänsyn till de mer begränsade möjligheterna för döva och funktionshindrade som inte kunde passera som icke-funktionshindrade lika enkelt som de kunde. Denna grund stavas ableism, varvid Robinson menar att dess diskriminerande karaktär, kom att forma den döva kulturen i USA under denna tidsperiod.³³

Ableism är, för att förtydliga, en konstruktion av diskriminering gentemot

30 Siebers, 2008, s. 7-8.

31 Siebers, 2008, s. 10.

32 Harmon, Kristen, "Deaf Matters: Compulsory Hearing and Ability Trouble": Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 39.

33 Robinson, Tavian, "We Are of a Different Class: Ableist Rhetoric in Deaf America, 1880-1920": Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 5-18.

funktionshindrade. Brueggemann menar att konstruktionerna ableism och audism delar den kuvande funktionen av att vara förtryckande och begränsande för identiteter och grupper, inte bara utanför utan även inom den egna gruppen.³⁴ Denna tankegång om hur förtryckta grupper även internt kan använda sig av en diskrimineringsform gentemot medlemmar av den egna gruppen, kommer bli central i analysen. När frågor om identitet och gränsdragningar analyseras internt och externt, kommer ableism fungera som grund för ett antagande om att döva strävade efter att jämställa sig med hörande och därvid avfärdade andra funktionshindrade grupper, samt gjorde individer med ytterligare funktionshinder inom den egna gruppen mindre signifikanta.

Precis som ableism är ett begrepp för att beskriva diskriminering baserad på funktionsnedsättningar, är alltså audism en utlöpare ur densamma, och således ett begrepp som används för att beskriva systematisk diskriminering baserad på individers (bristande) förmåga att höra. Joan Ostrove & Gina Oliva menar att relationer mellan döva och hörande fungerar i denna kontext av audism. När de genomförde en undersökning genom olika fokusgrupper med döva och hörselskadade kvinnor, med frågeställningar kring dövas relationer till hörande, fann de att audism var ett centralt tema i synen på erfarenheter av hörande, varvid negativa upplevelser gavs uttryck för i större utsträckning än positiva.³⁵ Audism kommer därmed användas som ett begrepp som belyser vilken kontext de döva verkade i, angående deras relationer och gränsdragningar till hörande.

Subkultur och kontrakultur

Fredängs hypotes om tre olika kulturer i det svenska dövsamhället från efterkrigstiden och framåt kommer delvis prövas i förestående analys. Det är de två inledande kulturerna, subkultur och kontrakultur, som bestämts intressanta då de verkar inom undersökningens tidsavgränsning. Inom subkulturen var de hörande idealiserade, och de döva isolerade. Identifikationen inom gruppen var emotionell, och tillhörigheten bestämdes landa i en majoritetskultur. Inom kontrakulturen blev identifikationen inom gruppen av ideologisk karaktär. De hörande sågs på som ”de Andra”, och tillhörigheten skiftade från majoritetskultur till minoritetskultur.³⁶

34 Brueggemann, 2010, s. 260.

35 Ostrove, John & Oliva, Gina, ”Identifying Allies: Explorations of Deaf-Hearing Relationships”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 106-107.

36 Fredäng, 2003, s. 256.

Historisk bakgrund

Döva lokalföreningar, bildandet av ett riksförbund, och det politiska klimatet

Redan 1868 bildades ”Döfstumme-Föreningen” i Stockholm. Den syftade till att organisera döva i hela Sverige, men dess enande ändamål kom att misslyckas då medlemmar utanför huvudstaden protesterade mot ”Stockholmsdominansen”, vilket enligt dem bidrog till att medlemmar boende i Stockholm fick ut mer av föreningen. 1903 blev föreningen delad i en lokalförening för Stockholm, och en sjuk- och begravningskassa innefattande döva från hela landet. Under samma period började lokala dövföreningar skapas runt om i Sverige, men det var genom sjuk- och begravningskassans möten som de förenades. Genom samverkan mellan dövföreningarna i Göteborg och Stockholm startade en diskussion bland dövföreningarna kring bildandet av ett riksförbund 1919. Tretton dövföreningar, med geografisk spridning från Dalarna i norr till Malmö i söder, var överens om det fördelaktiga i att samlas i ett riksförbund, varvid en kommitté tillsattes för att utarbeta stadgarna. Av de tjugotre dövföreningarna runt om i landet, blev majoriteten sedermera positivt inställd till kommitténs förslag, och 1922 bildades ”Svenska dövstumsförbundet”.³⁷

Förbundets hjärtefrågor de första decennierna, kom att handla om de dövas rätt att yttra sig över dövundervisningen, samt dövas arbetsförhållanden. 1936 bildades ett nytt riksförbund, jämte det redan existerande, vilket kom att benämnas ”Riksorganisationen för social dövstumtjänst”, varvid arbetet inom organisationen bl.a. bidrog till införandet av så kallade ”konsulenttjänster”, vars uppgift blev att komplettera de redan existerande ”dövprästerna” i deras sociala och andliga arbete bland döva. Vid en kongress i Stockholm 1945 beslutades att de två riksorganisationerna skulle slås samman. Vid denna tid hade landets dövföreningar närmast sig femtiotalet, och behovet av en förenande riksorganisation ansågs därför starkt. Efter sammanslagningen effektiviserades och utvecklades organiserandet av landets döva. Riksorganisationen stod för olika typer av service till föreningarna, erbjöd ekonomiskt stöd och påbörjade föreläsningsverksamhet i egen regi.³⁸ Sedermera kom även riksförbundet att byta namn till ”Sveriges Dövas Riksförbund” 1950, och fem år senare lades sjuk- och begravningskassan för döva ned, då en allmän sjukkassa anslöt alla svenska medborgare.³⁹

Fram till omkring 1950 benämndes döva och hörselskadade i Sverige som ”dövstumma”, vilket kan ses som okunskap kring döva, som naturligtvis inte nödvändigtvis behöver vara stumma.

37 Lundström, Beata, *Den gemensamma kraften: Svenska dövstumsförbundet: Sveriges dövas riksförbund 1922-1997*, Sveriges dövas riksförb. (SDR), Leksand, 1997, s. 8-10.

38 Lundström, 1997, s. 13-42.

39 Eriksson, 1999, s. 112.

Pärsson menar att medicinska framsteg och samhällets inställning till döva och hörselskadade har gått hand i hand, och från 1940-talet och framåt gjorde den nya medicinska uppfattningen att döva inte var begåvningsmässigt underlägsna hörande, utan att skillnaden enkom låg i hörselnedsättningen, att dövas utbildningsmöjligheter närmade sig de hörandes och således fick en positiv utveckling.⁴⁰

Den svenska staten skiftade därtill, under 1900-talets första hälft, i sin syn på, och behandling av, grupper och individer med funktionshinder. Från att benämningen för funktionshindrade skrevs ”abnorma” eller ”vanlottade”, infördes under 1950-talet begreppet ”handikappad”. Namnändringarna var, enligt Fredäng, symptom på försök att finna en neutral beteckning i en sorts ideologisk ambition för demokratisk samlevnad, trots att gruppen setts på som svaga och resurskrävande. På 1940-talet sökte staten göra lättnader för funktionshindrades inträde på arbetsmarknaden, mot bakgrund av efterkrigstidens brist på arbetskraft, vilket ledde till att funktionshindrade faktiskt gjordes till en resurs för samhället. Samhällets ansvar för de ”partiellt arbetsföra” kom följaktligen att diskuteras. Riksförbundet för döva inträdde som medlemmar i ”Samarbetskommittén för partiellt arbetsföra” under 1940-talet, men dess intresse för densamma var knapphändigt. Detta förstås dels mot bakgrund av att de döva redan hade ett system för arbetsanskaffning genom dövpräster och dövkonsulenter, och dels mot att dövsamhället relativt konsekvent motsatt sig sammanblandning med andra funktionshindrade grupper.⁴¹

I början av 1900-talet kunde döva få hjälp med tolkning genom Frälsningsarmén eller dövpräster, med avseende på deras kontakter med myndigheter. Mot slutet av 1930-talet kompletterades tolkningsmöjligheterna med dövkonsulenter. Detta utbud var dock inte i paritet med behovet som förelåg, men ändå dröjde det till 1968 innan statsbidrag infördes för arvoden till tolkar. Den första utbildningen för teckenspråkiga tolkar kom till året därpå som en försöksverksamhet.⁴²

40 Pärsson, 1997, s. 74-75.

41 Fredäng, 2003, s. 26 & 29.

42 Eriksson, 1999, s. 138.

Malmö Dövas Förening ”Svenske” 1954-1970

– en analys av identitet, relationer och gränsdragningar

Inom den egna gruppen

En familjelig tillvaro

Fredängs konstaterar i hennes undersökning av två dövföreningar att de i stor utsträckning av medlemmarna sågs som ”ett andra hem”, varvid föreningen erbjöd en familjelig tillvaro med samhörighet och deltagande aktiviteter. Samtidigt som det på riksnivå fördes en debatt där mål för föreningarna uppställdes som bl.a. ”företrädare för dövas gemensamma intressen”, menar Fredäng att dessa mål inte diskuterades i föreningarna. Där intresserade man sig för det emotionella och familjära (det andra hemmet) och inte för bättre samhällspositionering. Detta reducerade det kollektiva ansvaret hos föreningarna till att bl.a. ombesörja de äldre i föreningen.⁴³

Denna familjelika tillvaro, med deltagande aktiviteter och synen på föreningen som ett andra hem visade sig framträdande även i Svenske, och bekräftar således Fredängs konstaterande. Ett år in i undersökningsperioden togs beslut om öppethållande av föreningslokalerna under sommaren på onsdags- och fredagskvällar⁴⁴, vilket sedan kontinuerligt, genom åren, bibehölls. 1959 köptes en TV in till föreningen, och i anslutning till detta köp föreslogs att man skulle hålla salen där Tv:n placerades öppen ”alla dagar utom torsdagar [...] så att medlemmarna kan åse Tvsändningarna.” Styrelsen uttryckte även ambitioner på att ordna kaffeservering i anslutning till Tv-tittandet.⁴⁵ Att umgänget i föreningslokalerna värderades högt, underströks ytterligare då en kursverksamhet krockade tidsmässigt med aktiviteter på lokalerna. Styrelsen beklagade sig över missödet: ”Tyvärr har hänsyn inte tagits till tidpunkten för denna kurs avhållande, utan den äger rum på fredagskvällar, då ju föreningen har samkväm och IK Scania ofta har handbollsmatcher.”⁴⁶

Ombesörjandet av äldre var vidare ett tydligt inslag i föreningsgemenskapen. Genomgående i protokollen märks ansträngningar för de äldre. Dels erhöll de stundtals ekonomiska lättnader i form av exempelvis gratis deltagande vid festligheter⁴⁷, och dels i form av årliga utflykter till

43 Fredäng, 2003, s. 201-202.

44 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 23 maj.

45 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 25 aug.

46 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1967, 21 feb.

47 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1957, 7 okt.

föreningens sommarhem, med bara ett undantag, 1957, då utflykten uteblev.⁴⁸

Beteenden och värderingar

Hur man därtill valde att värdera medlemmar samt vilka som tilläts vara en del av gemenskapen, belyser frågor om gränsdragningar inom den egna gruppen. Då och då i protokollen framträder dessa, exempelvis genom hur man diskuterade kring låne- och bidragsansökningar. En låneansökan från en medlem avlogs 1954 med motiveringen att ”det endast var ett år sedan han ansökte om förnyat medlemskap”, samt att hänsyn hade tagits till ”att han icke träget besöker föreningens sammankomster”.⁴⁹ På liknande vis avlogs en ansökan om understöd på grund av sjukdom med hänvisning till att medlemmen bara ingått som medlem i ”blott” tre år.⁵⁰ De två parametrar som styrelsen tycks ha utgått från vid värdering av medlemskapet var alltså tid och engagemang. För att bli fullvärdig medlem, med förmåner som lån och bidrag, krävdes att man varit medlem en längre tid, och därtill fordrades ett engagemang så till vida att medlemmen förväntades socialisera sig med övriga medlemmar. Dessa gränsdragningar bekräftas genom ett protokoll från 1963 där det noterades att Frälsningsarmén och Svenske planerade att anordna den årliga julfesten i gemensam regi.⁵¹ Sammanslagningen föranledde nämligen att styrelsen formulerade sig sålunda att även ”utomstående döva äro välkomna”.⁵²

När tidigare medlemmar ansökte om återinträde i föreningen var man villiga att bortse från tidigare illojalitet, men då med medföljande krav eller villkor. En av dessa tidigare medlemmar hade tidigare ”på ett mindre smickrande sätt nedvärderat medlemskapet i Svenske” vilket, enligt protokollet, var orsaken till att han sedermera gjorde utträde ur föreningen. Härvid lät man medlemmarna avgöra hans öde genom att ta upp frågan på ett framtida allmänmöte.⁵³ I ett annat, liknande, fall valde styrelsen att godkänna en medlem som tidigare försummat betalning, ”dock först efter moget övervägande”. Man tillade att två styrelseledamöter tagit i uppdrag att tala denne ”till rätta”.⁵⁴ Att försumma sin medlemsavgift kunde även leda till uteslutning. 1959 avfärdades en medlem då han inte, ”trots påstötningar”, betalat avgiften, och därtill skulle man ”ej vidare befatta

48 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 25 aug.

49 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 31 maj.

50 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 5 dec.

51 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1963, 14 okt.

52 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1963, 2 dec.

53 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 3 nov.

54 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1959, 7 sept.

sig med honom.”⁵⁵

När en medlem smädade ordföranden konstaterades att varken tillsägelser eller hot om uteslutning hjälpt, varför man portförbjöd medlemmen under ett år.⁵⁶ Ytterligare en medlem som ”uppträtt störande vid föreningens extra möten” förbjöds delta vid föreningens möten och fester.⁵⁷ Ett halvår senare tilläts emellertid medlemmen tillbaka in i föreningens lokaler, men då ”på villkor han inte hotar medlemmarna”, varpå en styrelseledamot fick ansvara för att villkoren efterlevdes”.⁵⁸ Ett halvår senare blev denne person åter avstängd: ”Har skickat en skrivelse till [ANONYM], att han ej äger tillträde till föreningens lokaler, enär han ofta haft störningar i lokalerna och bråk med medlemmar.”⁵⁹ Vid denna portförbudning bad schackklubben föreningsstyrelsen att få ha kvar den uteslutna medlemmen vid schacktävlingar. Detta godkände styrelsen inte, varvid schackklubben accepterade beslutet utan protest.⁶⁰

Det hittills redovisade kan härledas till delar av Ambjörnssons redogörelser kring skötsamhetskultur i fackföreningar, nykterhetsloger och bildningsorganisationer under 1900-talets första hälft. Ambjörnsson skriver om ledande grupper i nykterhetsloger, som var signifikanta genom deras varaktighet som ledare och i deras sammanhållande funktion. För att integrera medlemmarna och vårda känslor av samhörighet, tog logen på sig ansvaret att förmå dess medlemmar att ändra livsstil. En del i denna strategi var att ha en fast lokal och regelbundna träffar. En annan del handlade om inre gemenskap, med vilket menas liknande värderingar och beteenden.. På så sätt fungerade logen som ett andra hem.⁶¹

Denna funktion av ett andra hem i Ambjörnssons mening, genom att samlas kring gemensamma värden och beteenden, är alltså att skönja även i Malmöföreningen. Då blir frågan vilka värderingar och beteenden som efterfrågades. Detta ska söka besvaras genom en diskussion kring ”ableism”, en diskrimineringsform gentemot individer med funktionshinder som Robinson menar historiskt sett har genomsyrat den döva elitens syn och representation av dövkultur samt influerat sätt genom vilka man sökt att förstärka sin grupps värde.⁶²

55 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1959, 26 apr.

56 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1961, 18 jan.

57 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 23 sept.

58 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1969, 10 apr.

59 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1969, 2 okt.

60 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1969, 26 nov, & 1970, 20 jan.

61 Ambjörnsson, Ronny, *Den skötsamme arbetaren: idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*, Carlsson, Makedonien, 1998, s. 74-76.

62 Robinson, 2010, s. 5.

Vem fick företräda gruppen?

Robinsons menar att denna form av diskriminering användes av den döva eliten i USA för att skapa bättre möjligheter för den döva gemenskapen. Därvid var det inte ovanligt att man nedvärderade grupper inom gruppen, exempelvis döva tiggare, samt värderade upp andra, exempelvis de med läs- och skrivkunigheter, i strävandet efter jämlikhet med de icke-funktionshindrade.⁶³ Dessa förfaringssätt praktiserades även i Malmöföreningen. Styrelsen visade sig i föreningsprotokollen upprepade gånger måna om att medlemmarna, och inte bara styrelsen, skulle engagera sig i föreningslivet.

Föreningsstyrelsen visade sig därtill positivt inställd till när medlemmar tog egna initiativ. När femton medlemmar 1954 gick ihop och bildade ”De Dövas Filmklubb” noterades detta samtidigt som huvudföreningen bidrog med ett räntefritt lån.⁶⁴ När en specialförening lyckades få anslag markerades i protokollet att detta gjorts på eget bevåg och att man därvid från huvudföreningens styrelse var glada över beskedet.⁶⁵ 1964 tyckte sig en styrelsemedlem se att intresset vid föreningens möten varit undermåligt varför denne föreslog ett extramöte i syfte att informera om föreningslivet.⁶⁶ Samma år hade även föreningen ordnat med nya möbler till kontoret och styrelserummet och konstaterade i anslutning till detta meddelande, att man trodde att denna förändring skulle ”sporra till ett gott arbete för föreningen.”⁶⁷ Dessa uppmaningar och den uppmuntrande inställningen till egna initiativ visar, enligt min tolkning, på en inställning som förespråkade framgångar hos enskilda individer och grupper inom föreningen.

Inställningen tog sig även uttryck konkret i form av ett tydligt uppvisande av framgångar för enskilda medlemsgrupper. Vid ett styrelsesammanträde 1966 konstaterades att det ”Framlagts förslag rörande höstkurser i modersmålet, litteratur och samhällskunskap [...] ska påbörjas i mitten av september.”⁶⁸ Den fjortonde och femtonde september hade kurserna startats genom ”nybörjarkurs i svenska”, ”Fortsättningskurs i svenska”, ”Engelska” och ”Samhällskunskap”. Kurserna skedde genom ABF (Arbetarnas Bildningsförbund)⁶⁹, och kursverksamheten omfattade femton medlemmar. Dessa erhöll efter avslutad kurs studiebidrag från föreningen och den, inom föreningen nyinrättade, studieavdelningen anordnade en ”avslutningsexamen” i anslutning till

63 Robinson, 2010, s. 5-11.

64 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 15 nov.

65 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1963, 14 okt.

66 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1964, 27 apr.

67 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1964, 12 okt.

68 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1966, 3 juni.

69 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1966, 20 sept.

kursernas slut. Därvid närvarade pressen och föreningen bjöd på kaffe.⁷⁰ Att föreningen värdesatte framgångar för enskilda, och såg dessa som goda representanter för föreningen, befestes ytterligare genom sättet vilket man formulerade sig angående huvudföreningens underlydande idrottsklubb IK Scantias svenska mästerskapsvinst 1968, varvid man bjöd spelarna på kaffe då de ”gjort fin reklam för föreningen”.⁷¹

Den enda avslutningsexamen som anordnades under min undersökningsperiod är den ovan redovisade. Vidare kan tolkningen göras att ämnena som de examinerade studenterna läste, så som engelska och samhällskunskap, hade prägeln av att innehålla kunskap som kunde möjliggöra en anpassning till samhället i likhet med hörande. Därvid är det intressant, mot bakgrund av föregående diskussion om hur ableism influerade döva ledare till att uppvärdera vissa inom gruppen, att man valde att anordna en mediebevakad avslutningsexamen därvid. Österberg får jämte Robinson utgöra en geografisk koppling till Sverige, då hon bekräftar att metoden var närvarande även på andra håll i landet. Under rubriken ”de dövstummas offentliga röst” redogörs för de dövtidningar som uppkom under början av 1900-talet och framåt. Dessa var, enligt Österberg, uttryck för de dövas önskan att jämställa sig med ”väl fungerande människor”, som därför gärna presenterade historier om medlemmar inom den egna gruppen som lyckats i livet.⁷²

Emellertid förefaller det sig sålunda, att om begreppet ”ableism” ska bli applicerbart som en bakgrundsmässig men ändå genomsyrande attityd inom föreningen, behöver en nedvärderingsaspekt belysas, som en koppling till explicita attityder gentemot andra funktionshindrade som mindre värda, vilket därför analyseras i följande avsnitt.

Ett särskilt funktionshinder?

Gränsdragningar gentemot andra funktionshindrade grupper

Svårigheterna i att hantera situationer där dövhet sågs som ett funktionshinder, och den döva gruppen som beroende av medel och hjälp samtidigt som man strävade efter jämlikhet med hörande, tydliggjordes i protokollen. I en ambition att författa ansökningar om stadsanslag jämställde sig föreningen med en annan grupp funktionshindrade, ”de vanföra”. Styrelsen konstaterade därvid att Malmöföreningen redan erhållit en tomt, men vid jämförelse med ”de vanföras förening” som också fått en tomt och dessutom redan erhållit anslag på ett ”betydande

70 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1967, 30 maj.

71 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 27 mars.

72 Österberg, 2011, s. 252-255.

belopp”, ansåg styrelsen att detta faktum inte skulle utgöra något hinder för ytterligare anslag.⁷³

Inför en kongress i Örebro 1959 gjorde man en liknande jämförelse, men denna gång mer aggressivt. Dessutom utökade man sitt resonemang till att gälla på riksnivå genom att söka påverka riksorganisationen i en motion. Motionen som presenterades för riksförbundet handlade om att försöka erhålla halv licens för döva TV-ägare. Denna motion ”anses av förbundsstyrelsen så ogenomförbar enligt tidigare uttalande av arbetsmarknadsstyrelsen.”. Föreningen ville emellertid inte acceptera denna linje utan istället ”Beslöts att gå till motaktion och till varje pris genomföra motionen, då vi har vår fulla rätt till nedsatt pris, då enligt rykte de vanföra redan erhållit dylika villkor”.⁷⁴

Ovan redovisade frammanar frågetecken om föreningens syften i dess diskussion kring andra funktionshindrade grupper. Ville man skriva in sig i en överidentitet av funktionshindrade, såg man tvärtom dessa som konkurrerande grupper, eller förelåg en kombination, en ambivalens? Fredäng menar att lokala dövföreningar under subkulturen, vilken innefattande aspekten av underlägsenhet gentemot hörande, präglades av ett lojalt och konsensussträvande förhållningssätt gentemot riksförbundet, som i sin tur krävde denna lojalitet.⁷⁵ Följande utläggning kan således sättas i relation till riksförbundets svala intresse för andra handikapporganisationer, däribland ”de partiellt arbetsföras samorganisation”, under 1940-talet.⁷⁶ Frågan blir till vilken grad denna inställning skönjas även på lokalnivå.

I föreningen nyanseras bilden vid fokus på hur man behandlade medlemmar med andra funktionshinder, samt föreningens resonemang kring just denna samorganisation för ”partiellt arbetsföra”. Angående det förra gjorde föreningen skillnad på döva med ytterligare funktionshinder. När en medlem inte betalade medlemsavgift för föregående år noterade styrelsen att betalningen emellertid senare skulle göras, men man resonerade därtill att medlemmen borde och skulle befrias från böter ”med hänsyn till att hon inte brukar komma till föreningen, och då hon är invalid.”⁷⁷ Samma resonemang fördes angående blinda medlemmar. 1958 noterades att föreningen hade två blinda medlemmar vilka inte behövde betala medlemsavgift. Avgiften skulle istället tas av föreningens medel genom dess understödsfond.⁷⁸

73 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 12 jan.

74 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1959, 25 maj.

75 Fredäng, 2003, s. 206.

76 Fredäng, 2003, s. 29.

77 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1956, 23 jan.

78 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 24 feb.

Ambivalensen kring att dels jämställa sig med andra funktionshindrade grupper, och dels vilja särskilja sig, blir än mer tydlig om man följer diskussionen kring deltagande i ”De partiellt arbetsföras Samorganisation”.⁷⁹ Riksförbundet förmedlade som bekant inget vidare intresse för denna organisation. Denna inställning förefaller överensstämma med föreningens, varvid de inte nämnvärt engagerade sig i organisationen, utan snarare anammade en föreställning om att dövas funktionshinder var av en annan art än exempelvis de med fysiska defekter, där inställningen var att dövas arbetsförmåga ansågs bättre än andra funktionshindrades, samt att deras samhällsnytta därmed var större. 1958 hölls ett diskussionsmöte om organisationens ”vara eller inte vara för Svenskes del”.⁸⁰ Ingen information om vad mötet kom fram till presenterades, men klart är att de fortsatte betala medlemsavgift till organisationen, och två år senare hade organisationen hållit möte i föreningens lokaler. Vid detta möte hade föreningen lämnat ett förslag om ”att ändra namnet på organisationen, eftersom detta är missvisande beträffande de döva, som inom de flesta yrkena icke är partiellt arbetsföra”. Således beslutades att ”kalla representanter för Rikskommitten och andra samt myndigheter till ett stort informationsmöte, varvid namnändringen blir huvudpunkten på dagordningen”.⁸¹ Man visade alltså från föreningens sida att det dels var viktigt att markera sitt funktionshindres särart på ett (för döva) fördelaktigt sätt, mer närliggande den hörande normen, och dels en vilja att förmedla denna bild till omgivande samhälle och dess myndigheter.

Den 24 maj 1961 hade organisationen sammanträde på föreningens lokaler varvid det beslutades att ”ändra namnet till ungefär Handikapsorganisationernas samorganisation”.⁸² Frågan om medlemskapet i organisationen fortsatte emellertid vara en brännande fråga, och det förmodade namnbytet tycks inte ha fått fäste i andra delar av landet. 1964 noterades nämligen att ett brev inkommit från Göteborgs Dövas Förening, varvid de undrade kring föreningens ”samtycke med att vara medlem i de partiellt arbetsföra”. Styrelsen konstaterade då att ”vår förening har flera gånger haft samma yttrande, denna frågan får överlämnas till SDR:s kommande kongress”.⁸³

Ganska precis ett år senare diskuterades en skrivelse som inkommit till föreningen där de ”Handikappades Samarbetskommitté” ställde sig frågande till huruvida föreningen ”skall fortsätta med samarbeten, enär vi utteblivit vid två stycken representantsammanträden, skall göra en

79 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 20 jan.

80 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 9 apr.

81 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1960, 8 dec.

82 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1961, 31 maj.

83 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1964, 2 jan.

förfrågan vad för nytta vi inom 'Svenskes' har fått genom detta samarbete.”⁸⁴ Härvid framkommer alltså att intresset för samorganisationen var svagt, trots namnändringen. Detta kan troligtvis inte heller förklaras genom andra omständigheter än just ett tydligt ointresse. Föreningen var nämligen aktiva och medvetna i andra sammanhang som tycktes värderas högt; När ”Lunds Dövas förening” firade 40 års-jubileum beslutade styrelsen att man skulle representera trots att ingen inbjudan skickats till dem.⁸⁵

Den viktigaste slutsatsen som kan dras genom diskussionen kring dövhet som ett särskilt funktionshinder, grundas i identitet. Föreningen visar på en föreställning att deras identitet som döva, är mer närliggande den hörande normen, och mindre närliggande - om inte helt fränkopplat - övriga funktionshindrade. Samtidigt som man krävde samma rättigheter som andra funktionshindrade åtnjöt, ville man utdefiniera sig ur gruppen till stor del. Robinson bekräftar denna bild varvid förmågan att framstå som icke-funktionshindrad passar in i det tidigare diskuterade system konstituerat av diskrimineringsformen ableism, vilken historiskt sett har präglat dövt ledarskap i USA. Att presentera sig som en medlem av det normala, icke-funktionshindrad, representerade då en strategi vilken den kulturella identiteten kunde byggas på. Det fungerade just som en utdefiniering från de grupper som inte hade samma möjligheter som döva att presentera sig som normala.⁸⁶

Den tidigare diskuterade ambivalensen kring att i kontakten med hörande samhället se sig som funktionshindrade i samma grad, och i diskussionen internt och gentemot andra funktionshindrade tydligt särskilja sig, kan förklaras som en strategi för egenmakt. Gentemot hörande konfronterade dessa döva amerikanska ledare diskriminering på grundval av dövas funktionshinder. Samtidigt praktiserade man samma typ av diskriminering gentemot andra i en strategi för egenmakt genom att internalisera attityder om kroppsliga och mentala distinktioner. Retoriken som användes proklamerade att döva kunde göra allt, utom att höra.⁸⁷ Frågan som emellertid kräver svar är om denna retorik kan skönjas även i en svensk kontext, och då i avseende på frågor om *hur* och *när*?

84 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1964, 27 dec.

85 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1961, 6 okt.

86 Robinson, 2010, s. 16-17.

87 Robinson, 2010, s. 8.

En ny(anserad) inställning

Undersökningen har visat att 1964 var ett år då styrelsen ifrågasatte vilken nytta Malmöföreningen hade av ett samarbete med en organisation som benämndes partiellt arbetsföra. Fredäng menar att det svenska dövsamhället i mitten av 1960-talet markerade sitt funktionshinders särart på så vis att man frångick identifikation enkom genom audiologisk status, och därvid även kom att identifiera sig genom att hävda vikten av sin grupps säregna språk, vilket innebar att dövsamhället slutade hävda att en döv var ”en vanlig människa minus hörseln”,⁸⁸ alltså samma retorik som var existerande i USA under tidigt 1900-tal. Mot bakgrund av detta, blev det intressant att se om detta nya förhållningssätt genom Malmöföreningen fick effekter även gentemot den döva gruppens syn på andra funktionshindrade grupper, varvid en förändring över tid kom att identifieras. Den aktiva processen att söka särskilja sig från andra funktionshindrade grupper, trappades därvidlag ned mot slutet av min undersökningsperiod.

Förändringen i föreningens inställning visade sig genom att man, istället för att diskutera huruvida man skulle var medlem eller ej, diskuterade föreningens roll i själva samarbetet. Nyttan av samarbetet som tidigare ifrågasatts, konstituerades istället på egen hand genom föreningsstyrelsens nya inställning och ökade engagemang. Föreningen skickade 1967 en styrelseledamot och en tolkande dövkonsulent till ”handikappkommittens sammanträde”. I rapporten som lämnades till föreningsstyrelsen efter sammanträdet konstaterades att organisationen kommit fram till att det skulle utgivas en ”handikappguide” med ”uppgifter om anordningar för handikappade i Malmö”. Denna skulle sammanställas genom att respektive organisation gav förslag på innehåll. Därvid påminde exempelvis en förening för hörselskadade ”om att undersökningen även bör gälla t.ex. hörselslingor och hörselstavar”, och från Malmöföreningen framhöll man vikten av att ha ”t.ex. uppgift om tolkar och om de olika föreningars lokaler, kuratorer, konsulenter m.m.”. Till denna guide skulle även ”en sida om råd till allmänheten, hur man bäst hjälper en handikappad.” ingå.⁸⁹

Denna utveckling kan relateras till Lundströms poäng av att Sveriges Dövas Riksförbund i mitten av 1960-talet blev mer aktiva i sin dövpolitik, främst med krav på att få utveckla sitt eget språk, teckenspråket.⁹⁰ Mot bakgrund av att dövföreningarna konstaterats vara konsensussträvande gentemot riksförbundet, samt Fredängs påstående att man under kontrakulturen samverkade intressepolitiskt med andra handikapporganisationer,⁹¹ görs härvid tolkningen att Malmöföreningen tycks ha bortsett från sin tidigare invändning mot andra funktionshindrade med hänvisning till

88 Fredäng, 2003, s. 195-196.

89 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1967, 4 apr.

90 Lundström, 2005, s. 197-198.

91 Fredäng, 2003, s. 206 & 258.

arbetsförmåga, och istället tagit hjälp av samorganisationen i en strävan för bättre möjligheter för den döva gruppen. Detta med hänvisning till förslaget om att utöka informationsutbudet, genom uppgifter om tolkar exempelvis.

1968 fortsatte föreningen verka inom samorganisatoriska former, och man poängterade då att föreningens roll skulle bli att närvara vid överläggningar som skulle ventilera frågor kring de döva.⁹² Ytterligare ett år senare skickade föreningen tre styrelseledamöter till ”HCK”s årsmöte.⁹³ Därvid bekräftas att föreningens tidigare inställning kring andra funktionshindrade nyanserades och blev mindre aggressiv. Det noterades vidare att föreningen missat att bli medlem i organisationen, och därför inte kunnat framföra några problem. Den nya, samarbetsvilliga inställningen formulerades tydligt i protokollet: ”vi äro nu medlem efter detta möten, som blevo livligt mottagen, ordf. i HCK riktade ett vackert tal till 'Svenske' vi får vara tacksamma och hoppas på bättre samman arbeten inom HCK.”⁹⁴

Var dessa positionsförflyttningar av strategisk karaktär? Varför allierade man sig plötsligt med andra funktionshindrade, och därmed löpa risken att definieras tillsammans med dem? Eller handlade det snarare om ett närmande sprunget ur lättnader i kontakterna med varandra? Analysen i föregående diskussion föreslog ett förklaring på närmandet som grundat i dövföreningarnas konsensussträvande med riksförbundets linje.

En annan möjlig tolkning relateras till lättnader i kontakterna mellan föreningen och handikapporganisationen, detta vid en jämförelse med O'Tooles resonering kring hur döva och andra funktionshindrade enades i politisk aktion i USA under tidigt 1970-tal. Genom en protest mot för långsamt agerande från statligt håll angående regleringar för skydd mot diskriminering, samlades döva och andra funktionshindrade. Detta öppnade nya vägar för dövas bidragande funktion i den bredare ”disability rights movement”, och den framgångsrika protesten öppnade för nya samarbeten mellan döva och andra ledare för funktionshindrade grupper. O'Toole identifierar det nära samarbete som startade genom en döv man och en fysiskt funktionshindrad kvinna, som nyckeln till protestens framgång och positiva effekter. Den gemensamma aktionen föranledde att döva och andra funktionshindrade lärde sig att leva med varandra, hjälpa varandra, och värdesätta varandras bidragande funktioner i kampen för rätten att bli skyddad från diskriminering.⁹⁵

92 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 23 sept.

93 Samorganisationen ”De partiellt arbetsföra” hade vid denna tid bytt namn varför de refereras till som ”HCK”

94 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1969, 12 mars.

95 O'Toole. Corbett Joan, ”Dale Dahl and Judy Heumann: Deaf Man, Disabled Woman – Allies in 1970s Berkely”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010, s. 171-174.

Hade detta skett oavsett det ursprungliga samarbetet mellan två aktörer från två olika kulturella kategorier? Förmodligen inte, menar O'Toole, som därmed ger aktörers roll stor vikt. Konkluderande konstateras att dessa aktörers samverkan involverade ett smärtsamt arbete när man sökte bygga broar mellan två gentemot varandra skeptiska grupper: "Both the Deaf and disability communities needed gentle but persistent dialogues to overcome their resistance".⁹⁶ Denna slutsats kan appliceras även på mitt resultat av förändringen i Malmöföreningens attityd angående samarbete med andra funktionshindrade grupper. Genom att faktiskt närvara på de gemensamma mötena, vidare få uppskattning och erkännande från organisationens ledare och till slut även ges tillfälle att föra fram sin grups problem, byggdes de broar som behövdes för samarbete.

Hittills har analysen kretsat kring den döva gruppen genom dess interna såväl som externa relationer i form av andra funktionshindrade grupper. Analysen skulle dock te sig ofullständig om inte diskussionen relateras till majoritetskulturen, de hörande. Härnäst följer en sådan analys, vilken kommer söka problematisera de redan dragna slutsatserna. Därvidlag kommer försök göras att fördjupa dessa slutsatser kring dövas relation till den hörande normen, genom att diskussionen lyfts till att handla om aspekter av förhållandet mellan ideologi och identitet.

Den hörande normen

Dövas relation till hörande

I föreningsprotokollen gjordes inga direkta anspråk på att i en större kontext, utifrån sig själva, definiera sin grupp. Efter riksdagens beslut att "alla skolor för döva, konsulenter och präster icke längre skola ha ordet 'dövstum' i titel eller namn", accepterades detta som ett faktum som borde föranleda ett namnbyte för föreningen. Ett förslag presenterades att de skulle byta namn till "De Dövas Förening Svenske, Malmö" samt att detta skulle beslutas om vid årsmötet.⁹⁷ Nästa protokoll i ordningen konstaterade att det var det första sedan årsmötet, och namnet på föreningen skrevs i detta protokoll som "Dövas förening Svenske".⁹⁸ Att namnändringen motiverades enkom av ett riksdagsbeslut, i kombination med att begreppet "dövstum" en viss tid levde kvar i föreningen,⁹⁹ visar, enligt min tolkning, på hur den hörande normen var styrande och överlägsen.

Så kallade dövpräster var särskilda präster för döva, vilka kunde teckenspråk. 1938 delades den religiösa och sociala omsorgen upp så till vida att dövpräster inte längre skulle vara de enda

96 O'Toole, 2010, s. 177.

97 MSA, Malmö Dövas förening "Svenske", Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 12 jan.

98 MSA, Malmö Dövas förening "Svenske", Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 22 feb.

99 MSA, Malmö Dövas förening "Svenske", Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954 11 okt. I detta protokoll omnämns exempelvis en person som "dövstumofficieren".

statligt utsedda biträdarna för de döva. Därvid trädde dövkonsulenten in i bilden, för att bistå döva socialt och i arbetsökande.¹⁰⁰ Dessa hörande hjälpare till föreningen värderades högt och därtill skönjas även en inställning hos föreningen som verkar innebära att man inte trodde på sin egen förmåga att, i officiella sammanhang, åstadkomma resultat. 1954 ansökte föreningen om stadsanslag. Styrelsen författade en skrivelse varvid det konstaterades att man var nöjda med ordalydelsen. Trots detta beslutade man att texten ändå skulle ”genomses av Kyrkoherde Areskog och Konsulent Ek så att den blir så bra, att man kan vänta sig resultat.”¹⁰¹ Denne Konsulent fick senare även i uppdrag att ”tala med arbetets redaktör Gösta Nétzen om vår anslagsmotion”, och samtidigt föreslog ordföranden att ”Svenske skall inbjuda honom att hålla ett föredrag på föreningen med konsulent Ek som tolk. Så får han själv se och göra sig en föreställning om vad Föreningen behöver”.¹⁰²

Vid detta blir det tydligt att föreningen förmedlade en bild av hörande som överlägsna. Man var uppenbarligen fullt kapabla att formulera en skrivelse om stadsanslag, men litade inte på sin egen, eller andra dövas, förmåga att faktiskt uppnå resultat med densamma. När man dessutom bjöd in en hörande tidningsredaktör lät man denne på egen hand bestämma vad föreningen behövde. Således gjorde man inte anspråk på att själva avgöra vad föreningen var i behov av.

Härvid ska ett försök göras att sätta denna aspekt av underlägsenhet i relation till Pärssons slutsatser kring effekterna av att dövundervisningen så långt in på 1900-talet, bedrevs genom talad svenska. Därvid konstateras nämligen att döva inte kunnat tillgodogöra sig kunskap i samma utsträckning som hörande, varvid innebörden av det talade (svenska) språket gått dem förbi i större utsträckning. I kombination med den tidsmässiga eftersläpning som Pärsson identifierar, där dövskolan inte reformerades (och därmed inte heller utvecklades) i samma takt som den hörande skolan, blir en logisk slutsats att döva som varit en del av denna, i jämförelse med hörande undermåliga, skolform påverkades av dessa effekter i form av att de blev betraktade som mindre begåvade.¹⁰³

Föreningsstyrelsens behov av att få den egenförfattade skrivelsen kontrollerad av en hörande visar då, enligt min tolkning, på att dessa effekter med efterföljande synsätt applicerade på döva, är att betrakta som en självsyn inom föreningsstyrelsen. Denna slutsats förstärks i sin trovärdighet om man betänker vilken tidsperiod denna undersökning befinner sig i, då Pärsson placerar dessa eftersläpningars slut till mitten av 1960-talet.¹⁰⁴ Med detta menas härvid att de diskuterade

100 Eriksson, 1999, s.116-117.

101 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1954, 31 maj.

102 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 7 mars.

103 Pärsson, 1997, s. 75 & 252-253.

104 Pärsson, 1997, s. 253.

effekterna ej heller, vid denna tidpunkt, blivit åskådliggjorda eller motarbetade, varför det bör ha varit svårare, även för vuxna döva, att påverka situationen av att vara i underläge i frågor om språklig förmåga och kunskapsinhämtning.

Arbetet kring att få stadsanslag var emellertid ihärdigt även om det i slutändan lämnades i händerna på hörande. En upplevd isolering gentemot det omgivande samhället skönjas i denna fråga, och manifesterades i den underlägsna roll som innebar att man inte alltid hade möjlighet att tillgodogöra sig information direkt. Huruvida ”Konsulent Ek ordnat med stadsanslag till föreningen” efterfrågades nämligen i ett senare protokoll, och då han inte hört av sig till styrelsen beslutade man att skriva till honom: ”Om han kommer hit med resultatet, kallas styrelsen till extra sammanträde”.¹⁰⁵ Konsulent John Ek överlämnade så småningom en motion om stadsanslag till stadsfullmäktige, underskriven av ”arbetarpartiets Red. Axel Fjellander, Brita Berlin från Högern och Dir. Thorild Dahlgren från folkpartiet”,¹⁰⁶ och trots att ansökan avslogs,¹⁰⁷ fortsatte man att ansöka om stadsanslag enligt samma principer. 1960 handhades ansökningsprocessen av tre styrelseledamöter som fick ”fria händer att ordna ansökan, och söka kontakta dem som kan hjälpa och stödja Svenskes ansökan.”¹⁰⁸ Året därpå var det återigen konsulenten som fick mandat att föra föreningens talan då han ombads kontakta stadsfullmäktige i frågan.¹⁰⁹

Trots att föreningens styrelse satte stor tilltro till hörande hjälpare, värjde man sig inte från att ställa krav på deras tillgänglighet. Vid ett tillfälle var man från föreningens håll missnöjda med konsulentens tillgänglighet och beslutade därför att tillskriva konsulenten med förslag på att minska dennes arbetstid på annan arbetsplats.¹¹⁰ När en medlem utanför styrelsen agerade utan mandat blev emellertid styrelsen märkbart bekymrad och aktionsvillig. Angående ett planerat tombola-lotteri konstaterade styrelsen att denna fråga blivit bekymmersam för dem och anförde som skäl att ”en medlem utanför styrelsen tillskrivit Poliskammaren och däremed i högsta grad irriterat denna så att svårigheter med beviljandet uppstått.” Därvid noterades att föreningens ordförande, med anledning av detta, besökt Poliskammaren ”och talat myndigheten tillrätta”.¹¹¹ Den oro och påföljande aktion som uppstod när en medlem tog sig denna typ av frihet bidrar, enligt min tolkning, till föreställningen av underlägsenhet i förhållande till hörande.

Ovan redovisade händelse ägde rum i slutet av 1960-talet, och styrelseordförandens tillrättavisande av, och kontakt med, en polismyndighet kan tolkas som ett närmande i kontakterna

105 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 5 sept.

106 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 10 okt.

107 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 29 dec.

108 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1960, 1 sept.

109 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1961, 31 maj.

110 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1958, 18 maj.

111 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1967, 22 sept.

med det hörande samhället. Dock märks under samma tidsperiod hur denna bild inte stämmer fullt ut. Konsulenten John Ek, som tidigare varit en av föreningens mest frekventa hjälpare i kontakter med myndigheter, har 1968 ingen tvingande anledning att medverka i föreningsverksamheten då han avgick för ett antal år sedan.¹¹² Han fortsatte emellertid att engagera sig i föreningen och benämndes därvid fortfarande som konsulent i protokollen: ”Från konsulent J.Ek har ingått en skrivelse om grunderna för ansökan hos allmänna arvsfonden.”. Man verkade, från styrelsens håll, anse att frågan var svår att ta i: ”Konsulent Eks skrivelse om grunderna för ansökan hos Allmänna Arvsfonden, beslöts styrelsen att han får ta hand om denna frågan att hjälpa oss.”¹¹³

Frågan är om bilden som härvid presenterats av de hörande som överlägsna enbart är ett uttryck för en självsyn inom föreningen, eller därtill en strategi syftande till att få ut så mycket som möjligt i sina kontakter med det omgivande samhället. Svaret lutar dock enhälligt åt det tidigare. Tobin Siebers diskuterar *The ideology of ability* som en samhällsgenomsyrande ideologi vilken bara kan störas av formulerandet av en ”disability identity”, detta i och med att identiteten då görs till en social kategori och inte enbart konstitueras av biologiska aspekter. Därvid får den även positiva konnotationer vilket kan jämföras med andra positiva identitetsformationer som uppstått genom historien (jfr feminism och gay pride-rörelsen). Ett skapande av en sådan identitet resulterar vidare alltid i att ideologin om funktionsförmåga kollapsar i olika grad.¹¹⁴ Föreningens frånvarande intentioner att själva definiera sin grupp och dess anammande av synen på sig själva som underlägsna, föranleder slutsatsen att en ideologi av funktionsförmåga genomsyrade föreningen i hög grad, så till vida att den inte blev störd av identitetsanspråk sprungna ur något annat än biologi.

När den döva gruppens förhållande till den hörande majoriteten härvid utretts, träder föreningens till synes okritiska acceptans av den hörande normen in i en större kontext. Fredäng bekräftar denna bild genom hypotesen om tre olika kulturperioder i det svenska dövsamhället från efterkrigstiden och framåt. Kulturerna varierar i sin syn på hörande och tillhörighet bl.a. Den period som hon definierat som subkultur kan jämföras med det ovan diskuterade, då det undersökta befinner sig i samma tidsperiod som subkulturen placeras i. Därvid konstateras att synen på hörande under subkulturen definierades som ”idealiserade” och tillhörigheten placeras i majoritetskulturen. I den period som följer på subkulturen, kontrakturen, menar Fredäng att synen på hörande ändrades till ”de Andra”, och en övergång skedde från majoritetskultur till minoritetskultur. Inom subkulturen märks dock, kontrasterande mot kontrakturen, inga kollektiva kraftansträngningar mot att stoltsera

112 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1966, 20 sept.

113 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 27 maj.

114 Siebers, 2008, s. 3-11.

och propagera för en minoritetskultur.¹¹⁵

Gränsdragningar gentemot hörande inifrån föreningen

När medlemmarna själva erbjöds tillfälle att påverka föreningens verksamheter och föreläsningssämen, 1966, uttrycktes önskemål om att få hörande föreläsare till föreningen, ”som med hjälp av tolk kunde tala om intressanta och värdefulla ämne.”¹¹⁶ Följaktligen existerade föreställningar om att hörande föreläsare fanns, som kunde erbjuda medlemmarna nya nivåer av kunskap. Däremot var de definierade som utomstående så till vida att de därtill definierades som tolkberoende. Inom föreningen var hörande åtskilda genom att de betalade högre medlemsavgifter än döva,¹¹⁷ och när ”Byggnadsföreningen” 1960 beslutade om hyresavgifter konstaterades att de ska vara ”hälften av de hörandes avgifter.”¹¹⁸ Angående hörande medlemmar förelåg även ytterligare inskränkningar. Vid undersökningsperiodens början, 1955, tillät föreningen hörande medlemmar, som dock preciserades sålunda: ”sådana hörande som arbeta inom föreningen eller som ha döva makar, eller vars föräldrar äro döva”.¹¹⁹

Fredäng menar att ett gemensamt drag för subkulturen och kontrakulturen var att föreningen fungerade som enda alternativ till gruppgemenskap för döva på det gemensamma språket. Ett hot mot denna gemenskap identifierar Fredäng som oron, från riksnivå, inför hörande medlemmar. ”Blandningen” accepterades emellertid om medföljande villkor på att kunna teckenspråk, dela de ideologiska värderingarna, och verka för dövas samhällskamp, uppfylldes. Därvid förstods hörande som ”tolkar, barn till döva föräldrar eller föräldrar till döva barn”. Denna syn från riksförbundet bestämmer Fredäng som uttalad först under 1970-talet.¹²⁰ I föreliggande analys har emellertid en snarlik inställning identifierats på lokalnivå, redan under 1950-talet. En hörande medlem var därvidlag inte vem som helst, utan särskildes dels genom högre avgifter, men framförallt genom att behöva uppfylla krav som försäkrade en anknytning till föreningen eller en medlems döva familj.

Denna inställning kan således grunda sig i en föreställning om att hörande behövde äga en viss förståelse för de döva och dess situation, för att kunna samverka med dem. En formulering i ett senare protokoll bekräftar denna bild. En officer från frälsningsarmén, som förekommer i

115 Fredäng, 2003, s. 256-257.

116 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1966, 15 aug.

117 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1956, 23 jan.

118 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1960, 27 okt.

119 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1955, 14 feb.

120 Fredäng, 2003, s. 217-218.

föreningsprotokollen i olika sammanhang bl.a. som tolk,¹²¹ skulle förflyttas från Malmö vilket styrelsen motsatte sig. Därvid skulle man skriva till hennes kårchef i Stockholm med önskemål om att hon skulle bli kvar, då en förflyttning ”skulle fördärva hennes goda arbete bland döva i Skåne och blivit van att handha de döva i hennes diskrik”.¹²² Att man lyfte fram hennes erfarenhet av att ”handha” döva personer, i kombination med vetskapen att hon är teckenspråkskunnig, blir det intressanta härvidlag, och ett förslag till djupare förståelse kring *varför* föreningen agerade så starkt för att bevara en signifikant hörande kontakt presenteras nedan.

Ostrove & Oliva berör allianser mellan döva och hörande utifrån frågor som vilka kvaliteter som efterfrågas, vad de döva efterfrågar i allianserna, samt vilka hörande som utgör de allierade. De utgår delvis från begreppet audism, som belyser den förtryckande diskrimineringen som utgörs av föreställningen att förmågan att höra är överlägsen oförmågan att göra detsamma. En konklusion som framförs är att medvetenhet om förtrycket av döva från hörande människor sammankopplas med tillhörighet i en stark och aktiv dövgemenskap. I dessa fall förefaller intresset för nära relationer med hörande påfallande lågt. Ett sådant hinder till trots, existerar identitetskorsande relationer. Därvid är kommunikationsaspekten av stor betydelse, och för att en allians kan uppstå behöver den hörande lära sig/behärska teckenspråk. Ytterligare aspekter av gynnande karaktär i allianser döva/hörande preciseras som respekt för den döva personen samt ett bekräftande av den komplexa naturen kring identitet.¹²³ Ostrove & Olivas resonemang kring audism förefaller härvid vara överensstämmande med Malmöföreningens gränsdragningar gentemot hörande, framförallt med hänvisning till önskemålet om att få behålla en hörande allierad som kunde teckenspråk och därtill arbetade för de dövas bästa.

Bilden av hörande som uppdelade i de som förstår och är vana vid döva och de som inte är det förstärks ytterligare genom ett senare protokoll från 1968, och markerar därmed att den generella synen på hörande som oförenliga med döva ännu existerade, precis som Fredäng identifierade på riksnivå under 1970-talet. Detta markerades tydligt i synen på föreningens äldre. Dessa äldre, som ombesörjdes och gavs ekonomiska lättnader, var samlade i en pensionärsförening. I ett styrelseprotokoll från huvudföreningen konstaterades att en skrivelse inkommit från denna specialförening. Skrivelsen var formulerad som ett programförslag för året 1968, och innefattade ett kaffesamkväm på ett kafé i centrala Malmö, Pensionärsträff i samband med hörande från Skåne på Folkets Park, en bussutflykt, en utflykt till fritidshemmet ”Ljungheda” samt en intern

121 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1969, 16 jan. exv.

122 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1963, 6 maj.

123 Ostrove & Oliva, 2010, s. 105-113.

”Mårtensträff” (gåsamiddag). Styrelsen beslutade att avstryka framläggningarna om kaffesamkväm på Café Hollandia samt den föreslagna pensionärsträffen med hörande. Någon vidare förklaring till detta beslut angavs dock inte.¹²⁴ Intressant härvidlag är främst det faktum att man strök de alternativ som förutsatte kontakt med hörande (en träff på ett kafé i centrala Malmö förutsatte ju ett sådant samröre). Än mer tydligt blir föreningsstyrelsens intentioner om man ser till protokollet som fördes å pensionärsföreningens möte i detta fall. Där framkom nämligen att pensionärsföreningen erhållit en gåva på tusen kronor. Dessa skulle vara till medlemmarnas nytta och nöje och förbrukas inom året. Därvid framlades flera förslag, däribland de ovan presenterade, på vad pengarna skulle användas till.¹²⁵ I huvudföreningens protokoll nämndes inte denna donation. Huvudföreningens styrelse tog sig därtill alltså friheten att avslå vissa förslag, samtidigt som det gick bra att ordna bussresor till föreningens sommarhem, och ordna en internmiddag.

Frågan är om föreningsstyrelsen härvidlag gjorde skillnad på dess äldre medlemmar och andra i synen på kontakter med hörande. Samma år konstaterades nämligen att varuhuset ”Tempo” under året ”öppnar sina portar för de döva”.¹²⁶ Därvid ordnades en visning för föreningens medlemmar. Det bjöds på kaffe, och tillställningen omnämndes som ”i allt en mycket trevlig afton”. Framtida samarbete planerades även med företaget, varvid det noterades att föreningen skulle få ordna ett lotteri i lokalerna.¹²⁷

Gränsdragningar gentemot hörande i form av deras anknytning till döva kan även avslöjas genom döva medlemmars hörande barn. I detta avsnitts inledande stycke konstaterades att hörande medlemmar 1955 förstods dels som barn till döva. 1966 avled föreningens vice ordförande, och i samma protokoll som dennes bortgång bekräftades togs ”icke inbetalda medlemsavgifter” upp för diskussion. Därvid omnämndes den avlidnes barn som ”ett hörande barn” och detta angavs även som förklaring till varför han beslutades utgå. Under samma styrelsesammanträde beslutades att ”skaffa uppgifter om hur många barn till döva föräldrar, som äro medlemmar i Svenske, har”.¹²⁸ Det hörande barnet hade tidigare, vid flertalet tillfällen, ansökt och beviljats medel från en studiefond som föreningen förfogade över, och därvid också förmanats att bli medlem då studiefondens stadgar krävde detta.¹²⁹

124 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 5 feb.

125 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: ”Föreningen ’Svenske’s Döva Pensionärer i Malmö 1966”, Prot. 1968, 14 jan.

126 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 17 okt.

127 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1968, 14 nov.

128 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1966, 3 juni.

129 MSA, Malmö Dövas förening ”Svenske”, Protokollbok: 1956-1978, Prot. 1965, 29 mars. exv.

Två slutsatser kan dras av detta. Dels bekräftas Fredängs påstående om att en ”blandning” endast var att föredra om det rörde sig om hörande individer med explicit anknytning till föreningen eller till en döv familj. Detta då den hörande medlemmen utgick från föreningen i samma skede som anknytningen till de döva, genom dennes fars bortgång, försvagades. Dels underströks ytterligare att denne medlem var hörande och just därför skulle utgå som medlem. När statusen av att vara barn till döv förälder inte längre uppfylldes, övergick således individen till att enbart klassificeras som hörande.

Detta, och föreningsstyrelsens agerande gentemot pensionärsföreningen, markerar vidare hur föreningen på ett mer tydligt och aktivt sätt gör gränsdragningar gentemot hörande. Tydligast blir detta i hanteringen av föreningens äldre, vilket sker i slutet av undersökningsperioden, 1969. Att föreningen markerade ett intresse av att ta reda på hur många barn föreningens medlemmar hade, i anslutning till att ett hörande barn utgick ur föreningen, föranleder slutsatsen att det man i själva verket var intresserad av, var hur många av dessa barn som var hörande.

Vilket i sin tur kan ha med kontroll att göra. Höglund beskriver, i sin diskussion av döva representanter, en balansgång hos dövföreningarna mellan att å ena sidan kontinuerligt haft ett behov av hörande mellanhänder, och å andra sidan upplevt en risk i att förlora kontrollen över desamma. Vidare poängterar Höglund hur de dövas historieskrivningar tagit upp varnande exempel på hur hörande ägt kontroll, varvid det ansågs viktigt att kunna hantera hörande hjälpare.¹³⁰ Då Höglunds analyser grundar sig i riksförbundets tidskrift kan antagandet göras att dövföreningarna i hög grad tog till sig av dessa budskap, mot bakgrund av den lojalitet som Fredäng menar att föreningarna uppvisade gentemot riksförbundet.¹³¹ Ambitionen att kartlägga hörande medlemmar kan följaktligen härledas till Höglunds resonemang.

Nämnda ambition, det hörande barnets utträde ur föreningen på grundval av dennes döve fars bortgång, samt att föreningsstyrelsen så tydligt drog gränser gentemot hörande genom sina avvisanden av pensionärsföreningens förslag på umgänge med dessa, konstituerar ett skeende som ägde rum under de sista två åren av undersökningsperioden. För att relatera dessa skarpa gränsdragningar till en förändring över tid relateras härvid åter till Siebers begrepp ”The ideology of ability”.¹³² Under avsnittet *dövas relation till hörande*¹³³ konstaterades att om nämnda ideologi ska kollapsa måste formulerandet av nya identitetsanspråk existera, som då behöver vara grundade i något annat än enkom biologiska aspekter, vilket gör anspråken till en kritik mot ideologin.

För att slutsatsen att föreningen kritiserade The ideology of ability ska fungera behöver

130 Höglund, 1993, s. 30-31 & 41.

131 Fredäng, 2003, s. 206.

132 Siebers, 2008, s. 7.

133 s. 28.

emellertid Fredängs diskussion kring subkulturens övergång i kontrakultur lyftas. Den rådande föreställningen under subkulturen var att de hörande var norm, samt en dithörande strävan att efterlikna och jämställa sig med denna norm. Under kontrakulturen skedde istället det motsatta, d.v.s. den hörande normen som ideal ifrågasattes, och det tidigare arbetet med att så långt som möjligt uppnå denna norm vändes till att ses på med stark motvilja. Fredängs slutsatser underbyggs primärt genom Riksförbunds föreningstidskrift, och därvid spåras en identitetsdebatt innehållande medvetna ansträngningar att omforma sin identitet. I Fredängs undersökta föreningar menar hon däremot att kontrakulturen inte fick fäste under samma tid och således utgjorde en eftersläpning.¹³⁴

Härnäst görs ett försök att bestrida denna slutsats om eftersläpning. Föreningsprotokollen som undersökts i föreliggande uppsats, erbjöd inga härledningar till en identitetsdebatt, men med hjälp av diskussionen kring The ideology of ability och en återkoppling till de presenterade medlen för möjligheten till en kollaps av densamma, skapas nya verktyg för analys. Ideologin fungerar därvid utifrån premisser som: att funktionsförmåga är den överlägsna indikatorn för värde vid bedömning av mänskliga tankar, mål och intentioner. Emedan icke-funktionshindrade har rätten att själva välja när de kan vara funktionsfullkomliga, måste funktionshindrade människor kontinuerligt försöka vara så funktionsfullkomliga som möjligt, och att överkomma en funktionsnedsättning är något som bör hyllas.¹³⁵

Dessa premisser överensstämmer med bilden som presenterats av idealiserandet av hörande under subkulturen, varvid det icke-funktionshindrade (hörande normen) fungerade som indikator för värde, de döva styrdes i försök att efterlikna hörande (och följaktligen försöka vara så funktionsfullkomliga som möjligt), samt framhävde och hyllade dövas individuella framgångar i hörande kontext. Därmed kan slutledningsvis konstateras att föreningens avståndstagande från hörande, i själva verket signalerar nya identitetsanspråk, vilket således kan härledas till en central del av Fredängs hypotes om kontrakultur. Därvid går det även att hävda att den identitetsgrundande debatten som hon hänvisar till, kan ha fått fäste i föreningen. Att bestämma sin tillhörighet till en minoritetskultur och inte majoritetskultur, var ett viktigt inslag i kontrakulturen,¹³⁶ och tog sig sammanfattningsvis uttryck i Malmöföreningen genom dess förändrade inställning till hörande, från idealiserade till ”de Andra”.

134 Fredäng, 2003, s. 207-208 & 255.

135 Siebers, 2008, s. 10.

136 Fredäng, 2003, s. 258.

Sammanfattande diskussion

Inledningsvis bestämdes syftet för denna uppsats till att besvara frågor om den döva gruppens identitet, gränsdragningar, och relationer till andra, genom Malmö Dövas Förening ”Svenske”. Frågeställningarna delades upp i tre kategorier: den egna gruppen, gentemot andra funktionshindrade grupper, och gentemot hörande.

Analysen av den egna gruppen tog avstamp i konstaterandet att föreningen sågs som *ett andra hem*. Föreningsstyrelsen värderade därtill sina medlemmar, och med grund i Ambjörnssons diskussion kring skötsamhetskultur, föranleddes ett utredande av vilka värderingar som föreningen efterfrågade. Dessa värderingar identifierades som jämfällbara med värden sprungna ur en hörande norm, vilket sattes i relation till begreppet *ableism*; en diskrimineringsform riktad mot individer med funktionshinder. Det var uppvärderingen av vissa inom gruppen, och nedvärderingen av andra utom gruppen, som låg till grund för att diskrimineringsformen kunde identifieras som en konstituerande faktor för värderingsskapande inom föreningen. Österberg kompletterade den dragna slutsatsen om uppvärdering av enskilda medlemmar på grundval av deras personliga framgångar, genom hennes konstaterande att dövtidningarna i Sverige historiskt sett har valt att framhäva individuella solskenshistorier inom den egna gruppen.

Den nedvärderande aspekten identifierades genom föreningens inställning till medlemskapet i en samorganisation för funktionshindrade, varvid styrelsen förmedlade en bild av att dövas funktionshinder var av en särskild natur, då de döva inte ansågs partiellt arbetsföra. Detta förklarades som en identitetsgrundad strategi genom vilken man sökte presentera sin grupp som icke-funktionshindrad. Därefter identifierades en förändring över tid; mot slutet av undersökningsperioden utvecklades samarbetet med samorganisationen. Varför denna förändring ägde rum föreslogs kunna besvaras på två sätt. Först genom att, via Lundström, relatera utvecklingen till riksförbundets politisering, och via Fredäng bekräfta ett därvid ökat intressepolitiskt samarbete med handikapporganisationer. Den skiftande synen kunde då förklaras genom att Malmöföreningen genom lojalitet mot riksförbundet slutade fokusera på den döva gruppens arbetsförmåga, och istället började verka för förbättringar för den döva gruppen. Den andra slutsatsen behandlade innebörden av att föreningsstyrelsen plötsligt uttryckte tacksamhet och uppskattning gentemot samorganisationen och dess ordförande, vilket relaterades till forskningen kring döva och funktionshindrades politiska aktivism i USA, och betydelsen av två identitetsskilda aktörers samverkan för bättre samarbeten mellan döva och andra funktionshindrade.

Vidare analyserades de dövas relation och gränsdragningar gentemot det hörande samhället. Ursprungligen konstaterades att föreningen satte stor tilltro till hörande hjälpare, vilket genom

Pärsson relaterades till den döva gruppens historiskt närvarande bristfällighet i form av språk- och kunskapsinhämtning. Hörande sågs av föreningen som överlägsna, och identifierades som norm. Med hjälp av begreppet *The ideology of ability*, en samhällsgenomsyrande ideologi förklarad som förkärleken till det funktionsfullkomliga, analyserades identitetsfrågan. Ideologin bestämdes vara existerande såvida den inte stördes av identitetsanspråk som ifrågasatte identiteten som enbart biologiskt konstituerad, varvid den förmedlade underlägsenheten föreslogs vara ett uttryck för dessa icke-existerande identitetsanspråk. Resonemanget fick stöd i en återkoppling till tidigare forskning, med betoning på det av Fredäng lanserade begreppet *subkultur* under vilken synen på hörande var av idealiserande karaktär, och den egna gruppens tillhörighet bestämdes tillhöra en majoritetskultur.

Sedermera skärskådades föreningens inställning till hörande inifrån, i form av gränsdragningar gentemot hörande medlemmar. Med hjälp av begreppet *audism*, en diskrimineringsform baserad på (bristande) hörsel förmåga, analyserades vilka allianser som föreningen ingick med hörande enskilda. En sådan allians förutsatte den hörandes teckenspråkkunnighet, samt visad respekt och förståelse gentemot de döva. Detta kopplades till föreningens uttryckliga vilja om att inte berövas en hörande allierad som bevisligen uppfyllde dessa förutsättningar. Detta sattes i relation till den aspekt av kontroll som Höglund identifierade i sin undersökning kring hörande representanter i döv föreningarna. En inställning att söka kontrollera hörande mellanhänder, för att undgå risken att förlora styrningen av sin förening, lyftes fram och sattes i relation till föreningens vilja att kartlägga hörande medlemmar.

Denna kartläggningsambition adderades med föreningens ovilja att låta sina äldre medlemmar ingå i hörande miljöer samt en medlems utträde ur förening med orsaksförklaringen att denne var hörande. Detta föranledde ännu en slutsats med betoning av förändring över tid. Den tidigare diskuterade *The ideology of ability* och dess potentiella störningsmoment i form av nya identitetsanspråk fick, tillsammans med Fredängs hypotes om olika döv kulturer, utgöra den teoretiska och kontextuella grunden för diskussionen kring att ett sådant identitetsanspråk lyftes mot undersökningsperiodens slut. Den på *subkulturen* påföljande *kontrakulturen* relaterades till, varvid den döva gruppens tillhörighet bestämdes landa i en minoritetskultur, och synen på hörande skiftade från idealiserade till ”de Andra”.

De starkast lysande slutsatserna som dragits utifrån mina frågeställningar är tre till antalet, varvid två är sammankopplade med min ambition att skapa ett inkluderande teoretiskt ramverk, och en baserar sig på tidigare forskning. Den första viktiga slutsatsen rör gränsdragningar inom gruppen och gentemot andra funktionshindrade, och fastslår att föreningsstyrelsen nedvärderade andra funktionshindrade grupper, samt uppvärderade framgångsrika medlemmar inom gruppen, och att detta grundade sig i diskrimineringsformen *ableism*. Den andra slutsatsen följer på den första, och

identifierar därvid en viktig förändring över tid; föreningsstyrelsen ändrades till att bli välvilliga i sin attityd mot handikapporganisationen genom att dels påverkas av politiseringen av riksförbundet, och dels påverkas av ett närmande från en enskild aktör, handikapporganisationens ordförande.

Den tredje, och viktigaste slutsatsen, är emellertid identifikationen av föreningsstyrelsens avståndstagande gentemot hörande, mot slutet av undersökningsperioden. Detta bestämdes, med hjälp av *The ideology of ability*, signalera nya identitetsanspråk, som inte enbart var biologiskt motiverade. Slutsatsen bestrider därvid på ett konkret sätt Fredängs slutsats om att dövföreningarna utgjorde en eftersläpning i förhållande till riksförbundet och dess förda identitetsdebatt. Detta försvagar således Fredängs påstående att *kontrakulturen* därmed inte fick fäste i de lokala dövföreningarna. Slutsatsen värderas därtill högst, då den visar att ett huvudfokus på en lokal dövförening, tillsammans med skapandet av analytiska verktyg hämtade ur disability studies, kan erbjuda nya tolkningsmöjligheter och perspektiv. Därmed kan den forskningslucka som identifierades under avsnittet *forskningsläge*¹³⁷, sägas vara igenfylld.

Den uppmärksamme läsaren har förhoppningsvis noterat att teckenspråket getts litet utrymme i denna uppsats, vilket kan (och bör) tyckas märkligt då det är ett centralt tema i många av titlarna i forskningsläget, och även bestämts som viktigt för den döva utvecklingen och i identitetsfrågor. Detta förklaras emellertid så enkelt som att föreningen inte diskuterade teckenspråk i den utsträckning, att jag bedömde att det kunde utgöra fokus för analys. Istället får det utgöra mitt förslag på vidare forskning; teckenspråkets betydelse för dövas identitet och relationer skulle således vara tämligen intressanta frågeställningar att undersöka på lokalnivå genom en eller flera dövföreningar.

137 s. 6.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Malmö Stadsarkiv (MSA)

Malmö Dövas Förening ”Svenske”

– Minnesskrift: ”Malmö Dövas Förening Svenske 1907- 1982”

– Protokollbok: ”Malmö Dövas Förening Svenske 1956-1978”

– Protokollbok: ”Föreningen ’Svenske’s Döva Pensionärer i Malmö 1966”

Litteraturlista

Ambjörnsson, Ronny, *Den skötsamme arbetaren: idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*, Carlsson, Makedonien, 1998.

Andersson, Yerker & Burch, Susan, “Deaf and Disability Studies: A Conversation with Yerker Andersson”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Brueggemann, Brenda Jo, “The Tango: Or, What Deaf Studies and Disability Studies DO-DO”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Corker, Mairian, *Deaf and disabled, or deafness disabled?: towards a human rights perspective*, Open University Press, Buckingham, 1998.

Eriksson, Per, *Dövas historia*, SIH Läromedel, Örebro, 1999.

Esaiasson, Peter, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Fredäng, Päivi, *Teckenspråkiga döva: identitetsförändringar i det svenska dövsamhället*, Gondolin, Diss. Uppsala: Univ., 2003, Stehag, 2003.

Harmon, Kristen, “Deaf Matters: Compulsory Hearing and Ability Trouble”: Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Höglund, Birgitta, *Från visa till egna: en sociologisk studie om döv- och hörselskadadeföreningarnas representantskap*, Department of Sociology, Lund University, Lund, 1993.

Lundström, Kjell, *Kampen för ett språk: dövas två språk och tvåspråkighet i skolundervisningen i Sverige 1809-1990*, HLS förlag, Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2005, Stockholm, 2005.

Ostrove, John & Oliva, Gina, ”Identifying Allies: Explorations of Deaf-Hearing Relationships”: Burch, Susan. & Kafer,

Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

O'Toole. Corbett Joan, "Dale Dahl and Judy Heumann: Deaf Man, Disabled Woman – Allies in 1970s Berkely": Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Pärsson, Anita, *Dövas utbildning i Sverige 1889-1971: en skola för ett språk och ett praktiskt yrke*, Historiska institutionen, Univ., Diss. Göteborg: Univ.,Göteborg, 1997.

Robinson, Tavian, "We Are of a Different Class: Ableist Rhetoric in Deaf America, 1880-1920": Burch, Susan. & Kafer, Alison. (red.), *Deaf and disability studies: interdisciplinary perspectives*, Gallaudet University Press, Washington, DC, 2010.

Siebers, Tobin, *Disability theory*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 2008.

Ågren, Maria, "Synlighet, vikt, trovärdighet – och självkritik. Några synpunkter på källkritikens roll i dagens historieforskning": *Historisk Tidskrift* 2005:2.

Österberg, Eva, *Tystnader och tider: samtal med historien*, TPB, Johanneshov, 2011.